

Nr 133.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förstärkning av sinnesslöinspektionen m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1952.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Gunnar Hedlund.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen framläggas på tillsynskommitténs betänkande grundade förslag om förstärkning av bl. a. sinnesslöinspektionen. Sålunda förordas, att en läkare och en kurator anställas i medicinalstyrelsen närmast för en systematisk genomgång av samtliga på anstalt intagna sinnesslöa för att konstatera, att ingen utan skäl intagits i eller kvarhålls på anstalt. Ytterligare en kurator avses bl. a. för ett bättre utnyttjande av tillgängliga vårdresurser och en mera ändamålsenlig differentiering av klientelet. Kostnaderna för föreslagna personalförstärkningar beräknas till sammanlagt 50 000 kronor för nästa budgetår. I fråga om skolöverstyrelsens befattning med inspektionsverksamheten har chefen för ecklesiastikdepartementet i proposition den 7 mars 1952 angående omorganisation av nämnda styrelse föreslagit, att den nuvarande halvtidstjänsten såsom inspektör för sinnesslöundervisningen utbytes mot en heltidstjänst.

Vidare föreslås i anledning av ett av 1951 års sinnesslövårdsutredning framlagt förslag, att statsbidragen till anstalter för obildbara sinnesslöa

höjas från 450 till 800 kronor per år och vårdad. Bidragsanslaget beräknas i anledning härav behöva uppräknas från 1 800 000 till 3 200 000 kronor.

Slutligen äskas i propositionen ett investeringsanslag av 90 000 kronor såsom lån till föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn för sanering av hemmets ekonomi.

*Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
14 mars 1952.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans-, ecklesiastik- och civildepartementen anför chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Hedlund.

I årets statsverksproposition har jag under elfte huvudtiteln, punkten 3, i samband med anmälan av anslag för budgetåret 1952/53 till medicinalstyrelsen: avlöningar framhållit, att styrelsens förslag om förstärkning av sinnesslöinspektionen lämpligen borde bedömas i sammanhang med av tillsynskommittén framlagda förslag, till vilka jag då icke vore beredd att taga ställning. Förslag i detta ämne skulle emellertid senare i en särskild proposition framläggas för riksdagen.

Vidare har Kungl. Maj:t på min hemställan i årets statsverksproposition under punkten 42 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa för budgetåret 1952/53 beräkna ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor. Anledningen härtill var, att 1951 års sinnesslövärdsutredning inom den närmaste tiden väntades komma att avgiva förslag rörande ändrade grunder för bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa. Proposition i ämnet beräknades därför kunna framläggas för riksdagen under våren 1952.

Jag anhåller nu att få upptaga hithörande spörsmål till fortsatt behandling. I samband därmed torde jag få anmäla uppkommen fråga om lån till föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn för sanering av hemmets ekonomi.

INLEDNING.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 17 februari 1950 tillkallade chefen för inrikesdepartementet den 11 april samma år tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning av frågan om tillsynen över anstalter för vård av sinnesslöa, fallandesjuka, vanföra samt psykopatiska och nervösa barn jämte därmed sammanhängande spörsmål. De sakkunniga voro ledamoten av riksdagens första kammar, överläraren Bengt Elm-

gren, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, socialinspektören Brita Elmén och föreståndaren för sinnesslöanstalten å Johannesberg Daniel Melin. Därjämte tillkallades med. lic. Thorsten Thysell för att biträda såsom expert.

De sakkunniga — vilka antagit benämningen *tillsynskommittén* — ha funnit sig böra behandla frågor om tillsyn över anstalter för sinnesslöa, fallandesjuka och vanföra i allmänhet — alltså även anstalter för vuxna — samt anstalter för psykopatiska och nervösa barn. Betänkande i ämnet har avgivits den 19 april 1951 (stencilerat).

Över betänkandet ha, efter remiss, yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Jämtlands och Västerbottens län, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, Stockholms stadsfullmäktige, stadsfullmäktige i Göteborg och Malmö, samtliga läns landstings förvaltningsutskott utom Kopparbergs, Väster-norrlands och Norrbottens läns, förbundet av enskilda anstalter för vården av sinnesslöa och fallandesjuka, svenska vanförevårdens centralkommitté, sinnesslöskolornas föreståndarförening, föreningen för sinnesslöa barns vård, svenska särskolornas lärarförening, statens folkskolinspektörers förbund, svenska kommunalarbetsareförbundet, de vanföras riksorganisation, Sveriges läkarförbund, svenska läkaresällskapet, svenska diakonsällskapet, svenska ortopedföreningen och svenska socialvårdsförbundet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts den 29 juni 1951 lämnade bemyndigande tillkallade chefen för inrikesdepartementet samma dag tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning angående organisationen och finansieringen av sinnesslövården samt framlägga därav föranledda förslag. De sakkunniga voro ledamoten av riksdagens andra kammare, folkskolläraren G. T. Skoglund i Umeå, tillika ordförande, byråchefen för lagärenden i inrikesdepartementet S. O. af Geijerstam och byråchefen i ecklesiastikdepartementet G. B. Öhman.

Inspektören för sinnesslövården Torsten Arnéus och sekreteraren i sinnesslöskolornas föreståndarförening, rektor Gösta Nordfors ha såsom experter biträtt de sakkunniga.

Sistnämnda sakkunniga — som antagit benämningen *1951 års sinnesslövårdsutredning* — ha den 15 februari 1952 avgivit betänkande med förslag till bland annat provisoriska ändringar av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader vid anstalter för obildbara sinnesslöa (stencilerat).

Över detta betänkande ha, såvitt nu är i fråga, efter remiss yttranden avgivits av medicinalstyrelsen, statskontoret, svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet.

FÖRSLAG ANGÅENDE FÖRSTÄRKNING AV SINNESSLÖ- INSPEKTIONEN M. M.

GÄLLANDE BESTÄMMELSER.

Sinnesslöanstalter. Den statliga slutna sinnesslövärd, som bedrivs inom sinnessjukvårdens ram (fem anstalter, nämligen Västra Ny, Vipeholm, Källshagen, Västra Mark och Salberga), står nu under tillsyn endast av medicinalstyrelsen genom inspektören för sinnesslövärd.

Statens skol- och yrkeshem på Salbohed och i Vänersborg (tidigare benämnda statens uppfostringsanstalter för sinnesslöa) stå alltsedan sin tillkomst under skolöverstyrelsens överinseende samt äro underkastade medicinsk-psykiatrisk inspektion av inspektören för sinnesslövärd och pedagogisk inspektion av inspektören för sinnesslöundervisningen.

Enligt 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa (4 §) utövas överinseendet över de s. k. centralanstalter, som enligt lagen skola upprättas för bildbara sinnesslöa upp till 21 års ålder, av skolöverstyrelsen. Under skolöverstyrelsen utövas tillsynen över anstalterna av inspektören för sinnesslöundervisningen. Anstalterna äro därjämte i medicinskt-psykiatriskt hänseende underkastade den inspektion, som Konungen bestämmer. Denna inspektion åligger medicinalstyrelsen enligt bestämmelserna i 1 § tillämpningskungörelsen till nämnda lag.

Under förarbetena till 1944 års lagstiftning hade föreslagits, att centralanstalterna skulle stå under överinseende av medicinalstyrelsen och under närmaste tillsyn av inspektören för sinnesslövärd men att därjämte sinnesslöskolor och arbetshem, som vore knutna till skolhem, skulle vara underkastade särskild pedagogisk inspektion genom inspektören för sinnesslöundervisningen. I den proposition, som ligger till grund för lagstiftningen, följde departementschefen de sakkunniga och anförde därvid bland annat, att sinnesslövärd övervägande måste betraktas såsom en medicinsk eller medicinsk-social angelägenhet samt att för effektivt utnyttjande av alla platser för sinnesslöa, däri inbegripet platser å sinnessjukhus, borde eftersträvas en enhetlig ledning av samtliga anstalter. Riksdagen fann emellertid, att överinseendet över centralanstalterna borde tillkomma skolöverstyrelsen. Det dagliga arbetet på anstalterna ansåges nämligen komma att präglas av undervisning och uppfostran, som visserligen måste ske med beaktande av medicinska synpunkter men i främsta rummet vore en pedagogisk fråga. Gränsen mellan bildbara sinnesslöa barn och hjälpklassklientelet vore flytande. Med hänsyn till de bildbara sinnesslöa barnen och deras anhöriga vore det också lämpligt, att vårdsynpunkten icke framhävdes mer än nödvändigt.

1944 års lag avsåg endast anstalter för bildbara sinnesslöa barn. Be-

stämmelser beträffande övriga kommunala anstalter samt enskilda anstalter återfinnas i tillämpningskungörelsen, i reglementet för statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa och i statsbidragskungörelserna. Beträffande de enskilda anstalterna är överinseende av viss myndighet föreskrivet såsom villkor för erhållande av statsbidrag. Såsom allmän regel gäller, att externatskolor samt skolhem jämte kombinerade skol- och arbetshem stå under skolöverstyrelsens överinseende, medan anstalterna i övrigt, d. v. s. arbets- och vårdhemmen, stå under överinseende av medicinalstyrelsen. Beträffande den närmare fördelningen av överinseendet mellan dessa myndigheter torde få hänvisas till en i det följande i samband med redovisningen av tillsynskommitténs förslag intagen tabellarisk översikt.

Anstalter för fallandesjuka. I riket finnas tolv epileptikeranstalter, som äro föremål för offentlig tillsyn. Flertalet bestå blott av arbetshem men vid två — Vilhelmsro (statsanstalt) och Margaretahemmet — finnas även skolhem. Vårdhemsavdelningar finnas vid likaledes två anstalter.

Anstalterna stå under medicinalstyrelsens överinseende och inspekteras närmast av inspektören för sinnesslövården. Därutöver stå de i pedagogiskt hänseende under tillsyn av inspektören för sinnesslöundervisningen, som dock icke har någon befattning med de två vårdhemsavdelningarna eller med arbetshemmet vid vilhelmsroanstalten.

Vanförestalter. Vanförevården lyder under medicinalstyrelsen. Särskild inspektör för denna verksamhet finnes ej utan anstalterna inspekteras av sjukhusbyråchefen.

Inspektion av skol- och yrkesundervisningen tillkommer de myndigheter, som ha överinseendet över skol- och yrkesutbildningsväsendet, d. v. s. skolöverstyrelsen och statens folkskolinspektörer respektive överstyrelsen för yrkesutbildning.

Gällande inspektionsbestämmelser beröra vanförestalterna i Stockholm, Hälsingborg, Göteborg och Härnösand, varemot särskilda föreskrifter rörande inspektion av Eugeniahemmet saknas.

Anstalter för psykopatiska och nervösa barn. Antalet statsinspekterade sådana anstalter är sju. Enligt för fyra av dessa gällande avtal skola anstalterna vara underkastade inspektion i medicinskt hänseende av inspektören för sinnesslövården och i pedagogiskt hänseende av skolöverstyrelsen genom inspektören för sinnesslöundervisningen. För de tre övriga anstalterna — Stockholms stads anstalt i Skå, Nyhem, tillhörig Malmö stad, samt Mjörnhemmet, tillhörig Göteborgs stad — gälla såsom villkor för statsbidrag bestämmelserna i kungörelsen 303/1937. De äro på grund härav underkastade medicinsk inspektion av inspektören för sinnesslövården och pedagogisk inspektion genom den allmänna folkskolinspektionen. Särskilda regler om allmän tillsyn av ifrågavarande anstalter finnas icke f. n.

TILLSYNSKOMMITTÉNS FÖRSLAG.

Allmänna synpunkter.

Inspektionsverksamheten bör i största möjliga utsträckning vara positiv och personlig, rådgivande och konsulterande, inspirerande och uppmuntrende. All personal bör vid inspektionen få tillfälle att med inspektören dryfta sina problem och bekymmer. Inspektionerna böra vanligen icke vara förannmälda. Varje inspektion bör — om icke skriftligt besked lämnas omedelbart — följas av en skrivelse till anstaltens styrelse och föreståndare med en sammanfattning av de påpekanden, som gjorts vid inspektionen, och med anvisningar för bristernas avhjälpan.

En fråga av stor betydelse är vad som skall vara föremål för inspektion. I sakens natur ligger, att de medicinska förhållandena på anstalter av ifrågasvarande slag måste inspekteras. Det centrala i den medicinska inspektionen är tillsynen över att de intagna medicinskt sett verkligen höra hemma på vederbörande anstalt. Anstalterna skola tillgodose speciella vårdbehov, och den, som ej är i behov av vård, får ej kvarhållas. Detta är av synnerlig vikt med tanke på individen, men det är också av betydelse för rationellt utnyttjande av anstaltsplatserna.

Även den pedagogiska verksamheten måste vara föremål för särskild inspektion.

Utöver dessa specialiteter finnes ett område av mer allmän natur, som under inga omständigheter får förbises, nämligen tillsynen av anstalterna såsom sådana. Till denna allmänna tillsyn höra de intagnas personliga behandling, kost- och lokalförhållandena, hygien i allmänhet, fritidsfrågor, personalens villkor o. dyl. Då det i författningarna talas om att överinseendet över anstalt utövas av viss myndighet, torde närmast avses just denna allmänna tillsyn.

Nuvarande oklara gränser mellan skilda tillsynsmyndigheters kompetensområden är en väsentlig olägenhet, som måste undanröjas. De ifrågasvarande anstalterna äro i stor utsträckning sådana, att de måste tillses ur olika synpunkter. Det torde därför icke helt kunna undvikas, att två tillsynsmyndigheter kopplas in på en och samma anstalt. För att uppnå den nödvändiga ansvarskoncentrationen måste för varje anstalt finnas en huvudtillsynsmyndighet, som har tillsyn över anstalten i dess helhet i den mån icke specialinspektion genom annan myndighet är anordnad. Huvudtillsynsmyndigheten får emellertid icke underlåta att ingripa, om det finnes skäl antaga, att något som skall inspekteras av en specialmyndighet icke är som det skall vara. Det synes av många skäl vara lämpligt att huvudtillsynsmyndigheterna äro centrala. Viss tillsyn bör emellertid utövas även av lokala organ, vilka därvid böra vara underordnade den centrala inspektionen.

Central tillsyn.

De centrala myndigheter, som kunna ifrågakomma såsom huvudtillsynsmyndigheter, synas vara medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning. Vid överbägandet av frågan måste hänsyn främst tagas till de skilda anstaltarnas klientel, behandlingsformer och metodik. Särskilda svårigheter möta på den grund, att ett stort antal anstalter äro av blandad karaktär, d. v. s. bestå av två eller flera avdelningar av helt skilda typer.

Kommitténs förslag beträffande fördelningen av den centrala tillsynen framgår av följande översikt, som uppställts efter av kommittén tillämpade principer för uppdelning av de olika anstalterna. Som jämförelse ha också nuvarande förhållanden medtagits.

Anstalter	Tillsynsmyndighet	
	Gällande bestämmelser	Tillsynskommitténs förslag
I. Sinnesslöanstalter.		
<i>Fristående, icke blandade anstalter:</i>		
a) De fem statliga inom sinnessjukvårdens ram (Västra Ny, Källshagen, Västra Mark, Salberga och Vipeholm)	Endast medicinalstyrelsen	d:o
b) Privata skolhem jämte externatskolor	Skolöverstyrelsen + medicinsk-psykiatrisk inspektion	Externaten endast skolöverstyrelsen (+ resp. skolläkare); i övrigt ej ändring
c) Fristående arbetshem	Medicinalstyrelsen + pedagogisk inspektion	Endast medicinalstyrelsen (ev. särskilt förordnande om pedagogisk inspektion)
d) Fristående vårdhem	Endast medicinalstyrelsen	d:o
e) Fristående upptagninghem	— (Inga sådana hem finnas)	Skolöverstyrelsen + medicinsk-psykiatrisk inspektion
<i>Blandade anstalter:</i>		
a) Centralanstalterna (upptagnings-, skol- och arbetshem)	Skolöverstyrelsen + medicinsk-psykiatrisk inspektion	Externaten endast skolöverstyrelsen; i övrigt tills vidare lika (i avbidan på föreslagen läkarförstärkning i skolöverstyrelsen)
Till dessa anslutna vårdhem (12 st.)	Endast medicinalstyrelsen	d:o
b) Skol- + arbetshem (inkl. Salbohed och Vänersborg)	Skolöverstyrelsen + medicinsk-psykiatrisk inspektion	d:o
Betaniahemmet (upptagnings-, skol-, arbets- och vårdhem)	Medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen	Medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen

Anstalter	Tillsynsmyndighet	
	Gällande bestämmelser	Tillsynskommitténs förslag
c) Arbets- + vårdhem	Medicinalstyrelsen + pedagogisk inspektion	Endast medicinalstyrelsen (ev. särskilt förordnande om pedagogisk inspektion)
d) Vårdanstalterna i Lund för blinda och i Mogård för dövstumma (skol-, arbets- och vårdhem vid båda)	Skolöverstyrelsen + medicinsk-psykiatrisk inspektion Skolöverstyrelsen (dövstumskolinspektören)	d:o Skolöverstyrelsen (inspektören för sinnesslöundervisningen) + medicinsk-psykiatrisk inspektion
II. Epileptikeranstalter.		
Enskilda anstalter Statens anstalt Vilhelmsro (skol-, arbets- och vårdhem)	Medicinalstyrelsen (inspektören för sinnesslövården) + pedagogisk inspektion	d:o (»inspektören för epileptikervården»); pedagogisk inspektion dock endast betr. skolhemmen om ej särskilt förordnande meddelats
III. Vanförestalter.		
Stockholm, Hälsingborg, Göteborg och Härnösand	Medicinalstyrelsen genom sjukhusbyråchefen + skolöverstyrelsen och folkskolinspektörerna samt yrkesöverstyrelsen	Medicinalstyrelsen genom »inspektören för vanförevården»; betr. den egentliga ortopediska vården skall medicinalstyrelsen förordna; i övrigt ej ändring.
Eugeniahemmet	Bestämmelser saknas	Se ovan
IV. Anstalter för psykopatiska och nervösa barn.		
Mellansjö och Råbylunds skolhem samt Skårsbo och Frölundaborgs barnhem	<i>Avtalen</i> (4): Medicinalstyrelsen (inspektören för sinnesslövården) och skolöverstyrelsen (inspektören för sinnesslöundervisningen)	Huvudtillsynsmyndighet medicinalstyrelsen (inspektören för sinnesslövården); pedagogisk tillsyn skolöverstyrelsen genom allmänna folkskolinspektionen.
Skå-Edeby, Nyhem och Mjörnhemmet	<i>Kungörelsen</i> (3): Medicinalstyrelsen + pedagogisk inspektion genom folkskolinspektörerna Regler om allmän tillsyn saknas	

Sinnesslöanstalterna. Då sinnesslöhet är ett psykiskt abnormtillstånd, synes det ligga närmast till hands att lägga dessa anstalter under medicinalstyrelsen. För vissa anstalter spelar emellertid den pedagogiska verksamheten en betydande roll. Det kan då övervägas att välja skolöverstyrelsen till huvudtillsynsmyndighet. Skolöverstyrelsen har nu icke blott den sakkunskap, som inspektören för sinnesslöundervisningen representerar, utan även medicinsk sakkunskap i skolöverläkaren. Inom kommittén har diskuterats, om icke skolöverläkarens avdelning skulle kunna utbyggas med en tjänst, vars innehavare skulle vara psykiatriskt skolad läkare och i första hand ägna sig åt

medicinsk-psykiatrisk tillsyn av vissa anstalter. Man skulle då kunna lägga alla de sinnesslöanstalter, för vilka skolöverstyrelsen föreslås bli huvudtillsynsmyndighet, helt under överstyrelsen. Sakliga skäl tala starkt för detta. Den eftersträfvade koncentrationen av tillsynen skulle då uppnås för dessa anstalters del. Inspektionen skulle visserligen allttjämt vara uppdelad på två inspektörer, men detta är icke förenat med på långt när så stora olägenheter som en uppdelning på två centralmyndigheter med var sin inspektör. Kommittén har emellertid med hänsyn till ifrågasatt omorganisation av skolöverstyrelsen ansett sig böra utgå från nuvarande organisation av denna myndighet.

Socialstyrelsen är nu centralorgan för den allmänna barnvården, varför det skulle kunna tänkas att förlägga anstalter för sinnesslöa barn under denna myndighet. Då emellertid tillsynen över centralanstalterna icke bör överflyttas från skolöverstyrelsen och det ter sig ofrånkomligt, att medicinalstyrelsen skall vara huvudtillsynsmyndighet för vårdhemmen för obildbara, synes det föga lämpligt att lägga internatanstalter för sinnesslöa barn i övrigt (skolhemmen) under socialstyrelsen. Tillsynen skulle härigenom splittras alltför mycket. Av liknande skäl bör överstyrelsen för yrkesundervisning icke vara huvudtillsynsmyndighet för anstalter, där yrkesundervisning bedrives.

Beträffande de fem statliga sinnesslöanstalterna inom sjuksjukvårdens ram (vårdhem och arbetshem för i allmänhet äldre asociala och svårskötta samt ett arbetshem för asociala) saknas skäl att utvidga eller eljest ändra inspektionen.

Vid externatskolorna och de privata skolhemmen måste den pedagogiska verksamheten anses vara den övervägande, och det synes angeläget, att de så mycket som möjligt samordnas med folkskolan i allmänhet. Någon ändring beträffande tillsynen är därför icke erforderlig utom såvitt angår externaten. Dessa, som väsentligt skilja sig från andra sinnesslöanstalter och som stå under speciell uppsikt av respektive skolläkare, böra i fortsättningen icke vara underkastade tillsyn av medicinalstyrelsen.

Klientelet på de fristående arbetshemmen består till stor del av sådana, som förut varit intagna på centralanstalt men som på grund av sin ålder ej böra vara kvar där. Sysselsättning av de intagna är det viktiga, och undervisning i egentlig mening förekommer knappast. Det är alltså väsentligen fråga om arbetsterapi. Medicinalstyrelsen bör allttjämt vara huvudtillsynsmyndighet för dessa anstalter. Om för viss anstalt pedagogisk inspektion skulle behövas, synes chefen för inrikesdepartementet ha att förordna härom. Denna tillsyn synes då närmast, liksom beträffande arbetshemmen vid centralanstalterna, böra åvila inspektören för sinnesslöundervisningen.

I fråga om de helt fristående anstalterna för obildbara sinnesslöa, vårdhemmen, föreslås ingen ändring.

Fristående upptagningshem för barn under eller i den tidigaste skolåldern torde för närvarande ej finnas. Sådana hem böra lämpligen jäm-

ställas med skolhemmen, när de i första hand äro avsedda för blivande elever i sinnesslöskolor.

De blandade anstalterna, vilka innesluta två eller flera väsensskilda avdelningar, äro av olika typer. Viktigast äro centralanstalterna. Icke minst ur psykologisk synpunkt böra dessa utbildningsanstalter så mycket som möjligt anslutas till folkskoleväsendet i allmänhet. De centralanstalter, som äro av externatkaraktär, böra helt ställas under skolöverstyrelsens tillsyn. Övriga centralanstalter torde åtminstone tills vidare i medicinskt-psykiatriskt hänseende alltjämt böra inspekteras av inspektören för sinnesslövärdn, dock endast i avvaktan på den önskvärda förstärkningen av läkarpersonalen hos skolöverstyrelsen.

Till tolv av centralanstalterna äro anslutna avdelningar för obildbara sinnesslöa, vårdhem. Dessa avdelningar äro ur inspektionssynpunkt icke likställda med anstalterna i övrigt utan stå helt under medicinalstyrelsens tillsyn. Ehuru det måste anses högeligen önskvärt, att huvudtillsynen över varje anstalt är lagd på endast en myndighet, finner kommittén, att ett avsteg här måste göras från denna princip. Vad som föranlett detta ställningstagande är icke blott hänsyn till klienteletts beskaffenhet utan även det förhållandet, att dessa vårdavdelningar i praktiken äro väl skilda från övriga avdelningar. Sålunda äro de alltid byggnadstekniskt avskilda och ha särskild vårdpersonal.

Vid sidan av centralanstalterna finnas ett fåtal skolhem i förening med arbetshem, därav två statliga, Salbohed och Vänersborg. Tillsynen över dessa anstalter är nu densamma som för centralanstalterna. Kommittén vill ej föreslå ändring häri och lägger vid sitt ställningstagande vikt vid att skolavdelningarna vid anstalterna nu äro betydligt större än arbetshemsavdelningarna. En av dessa anstalter, Betaniahemmet i Askim, är emellertid organiserad i stort sett som de centralanstalter, vilka även ha vårdavdelningar. Övervägande skäl tala för att liksom vid nämnda anstalter fördela huvudtillsynen mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Vidare finnes en stor grupp kombinerade arbets- och vårdhem. Dessa stå nu under medicinalstyrelsens överinseende men inspekteras i pedagogiskt hänseende av inspektören för sinnesslöundervisningen. Lika litet som beträffande fristående arbetshem synas ifrågavarande arbetshemsavdelningar behöva vara underkastade särskild pedagogisk inspektion. Om emellertid sådan inspektion är erforderlig, bör chefen för inrikesdepartementet kunna förordna härom.

Slutligen finnas två specialanstalter för bland annat sinnesslöa, nämligen vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte och vårdanstalten å Mogård för dövstumma med komplicerat lyte. Såväl skolhem som arbetshem och vårdhem finnas. Anstalten i Lund står under skolöverstyrelsens inseende och är underkastad medicinsk-psykiatrisk inspektion av inspektören för sinnesslövärdn. För vårdanstalten å Mogård saknas spe-

ciella inspektionsbestämmelser. Den lyder liksom övriga dövstumsanstalter under skolöverstyrelsen och inspekteras närmast av inspektören för dövstumskolorna. Anstalterna äro särpräglade. Även om en del av de intagna kunna karakteriseras såsom sinnesslöa vårdhemspatienter, synes anledning ej finnas att bryta ut dessa anstalter eller delar av dem från skolöverstyrelsens område. Det väsentliga är dock blind- och dövstumsvården. Kommittén föreslår, att ändring ej göres beträffande tillsynen av anstalten i Lund samt att inspektörerna för sinnesslövården och sinnesslöundervisningen få enahanda inspektionsskyldighet beträffande anstalten å Mogård som i fråga om Lundaanstalten.

Anstalter för fallandesjuka. Att medicinalstyrelsen allfort skall vara huvudtillsynsmyndighet för dessa anstalter, synes vara klart. Det rör sig helt om sjuka människor. Många av de intagna äro sinnesslöa. Det synes lämpligt, att inspektören för sinnesslövården närmast skall ha att inspektera anstalterna. Denne bör emellertid härvid bära titeln inspektör för epileptikervården. Skolhemmen bära i pedagogiskt hänseende inspekteras av inspektören för sinnesslöundervisningen. Beträffande arbetshemmen bör pedagogisk tillsyn ske endast om särskilda skäl föreligga därtill. Om så är fallet, synes departementschefen bära ha att bestämma, att denna del av verksamheten skall vara underkastad särinspektion av inspektören för sinnesslöundervisningen.

Vanförestalter. Det torde ur arbetssynpunkt icke vara rationellt, att sjukhusbyråchefen hos medicinalstyrelsen skall ha att kontinuerligt inspektera anstalterna. Arbetet vid dessa anstalter är liksom vid sinnesslöanstalternas arbetshem i stor utsträckning inriktat på arbetsterapi. Uppgiften att under medicinalstyrelsen inspektera de allmänna förhållandena å vanförestalterna bör anförtros inspektören för sinnesslövården, vilken emellertid därvid av psykologiska skäl bör ha titeln inspektör för vanförestvården. Beträffande de i egentlig mening medicinskt-ortopediska förhållandena bör medicinalstyrelsen ha att förordna om vederbörlig inspektion. I övrigt föreslås beträffande dessa anstalter ingen annan ändring än att Eugeniahemmet i fråga om tillsyn behandlas på samma sätt som övriga vanförestalter.

Anstalter för psykopatiska och nervösa barn. För den effektiva kontroll, som med hänsyn till klienteletts ömtåliga beskaffenhet bör åvägbringas, måste fullständig inspektion av anstalterna kunna ske. För samtliga anstalter gäller, att statsbidrag utbetalas genom medicinalstyrelsen, som också har att utöva viss ekonomisk kontroll. Medicinalstyrelsen är alltså den myndighet, som med utgångspunkt från vad som för närvarande gäller närmast borde komma i fråga såsom huvudtillsynsmyndighet, men även socialstyrelsen skulle kunna tänkas. Det rör sig emellertid här om ett psykopatiskt klientel av ömtålig beskaffenhet. Stor vikt måste läggas vid de

intagnas psykiska status. Läkarens uppgift måste vara central, och man bör framför allt beakta, att barnen äro behäftade med själslig abnormitet. Barnavårdslagen undantager bland annat anstalter för abnorma barn från barnavårdsanstalterna i egentlig mening. Ehuru socialstyrelsen principiellt har överinseendet över barnanstalter, synes övervägande skäl tala för att medicinalstyrelsen blir huvudtillsynsmyndighet likaväl som styrelsen har överinseendet över psykopatvården i allmänhet och över den psykiska barn- och ungdomsvården. Närmast under medicinalstyrelsen synes inspektören för sinnesslövården alltjämt böra ha inspektionen om hand.

Den pedagogiska verksamheten bör liksom för närvarande vara föremål för särskild inspektion. Anstalternas klientel utgöres av psykopatiska och nervösa samt i många fall missanpassade barn med normal intelligensnivå. Anledning saknas därför att låta inspektören för sinnesslöundervisningen bibehålla denna tillsyn. Tillsynen bör i stället anförtros skolöverstyrelsen genom den allmänna folkskolinspektionen.

Lokal tillsyn.

Hur intensiv den centrala inspektionen än göres, torde enbart sådan tillsyn icke vara tillräcklig. Det rör sig här om ett betydande antal anstalter. Inspektörerna kunna icke själva vinna tillräcklig förtrogenhet med varje särskild anstalts förhållanden och problem, enär det måste förflyta tämligen lång tid, för närvarande i vissa fall upp till tre år, mellan inspektionerna. En mera betydande utbyggnad av den centrala inspektionen är emellertid icke lämplig eller ens genomförbar. I stället böra möjligheterna till lokal tillsyn undersökas. Alla de anstalter, som beröras av kommitténs uppdrag, synas böra vara föremål för lokal tillsyn.

Hur denna lokala tillsyn skall gestaltas, kan vara vanskligt att angiva. Vad som framför allt bör åvila de lokala organen är tillsynen över vården i allmänhet. De grenar av verksamheten, som kräva speciell sakkunskap — de medicinsk-psykiatriska och de pedagogiska — torde icke på samma sätt som de allmänna förhållandena vara i behov av mera kontinuerlig tillsyn.

Att anförtro den lokala tillsynen åt några redan befintliga myndigheter eller organisationer synes icke vara möjligt. Andra vägar måste därför sökas för att få en tillfredsställande sådan tillsyn.

Vad först angår anstalter med särskild styrelse erinrar kommittén, att i reglementet för statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa (SFS 822/1944, § 10) föreskrives, att den lokala tillsynen skall utövas av varje skolas styrelse. Om särskilda åtgärder vidtagas i fråga om styrelsernas sammansättning och verksamhet, synes lokal tillsyn genom utomstående organ utan våda kunna undvaras för dessa anstalter. Styrelserna och deras uppgifter äro för närvarande icke i önskad utsträckning författningsmässigt reglerade för flertalet anstaltstyper. Det skulle i många fall vara av

värde, att huvudtillsynsmyndigheten, som representerar den ekonomiskt bidragsgivande staten, utsåge en styrelseledamot. Så synes dock ej vara erforderligt beträffande statliga anstalter eller centralanstalter. Anstaltspersonalen bör vidare representeras i styrelsen på det sätt, att lärarna få välja en och vårdpersonalen en representant. Dessa skola kallas till styrelsesammanträdena samt ha rätt att yttra sig, framlägga förslag och få sin mening antecknad till protokollet, men de böra ej äga rösträtt. Åtminstone två styrelsesammanträden årligen böra hållas på anstalten och styrelsens beslutande ledamöter böra härutöver då och då besöka anstalten. Anteckning om besöket och vad därvid iakttagits bör göras i särskild tillsynsjournal.

Det finnes emellertid ett stort antal privata anstalter, som sakna särskild styrelse. För dessa föreslår kommittén, att en ny organisation inrättas, bestående av s. k. tillsynsnämnder med förhållandevis små distrikt för grupper av anstalter. Distriktsindelningen och nämndernas storlek synes böra avgöras av Kungl. Maj:t. Förslag till sådan indelning har uppgjorts av kommittén.

Vid personvalet bör eftersträvas, att all möjlig sakkunskap engageras. Lärare, gärna med erfarenhet från hjälpskolor, kommunala förtroendemän, socialt verksamma personer i allmänhet, läkare och sjuksköterskor böra i största möjliga utsträckning anlitas.

Tillsättningen av nämnderna bör ske genom central myndighet och då givetvis vederbörande anstalters huvudtillsynsmyndighet. En undersökning av vilka anstalter, som nämnderna skulle få befattning med, visar, att det för närvarande helt torde röra sig om anstalter, för vilka medicinalstyrelsen enligt kommitténs förslag skall vara huvudtillsynsmyndighet. Medicinalstyrelsen skulle därför ha att förordna ordförande och ledamöter i nämnderna. Landstingets förvaltningsutskott i det län, inom vilket huvud delen av distriktet är belägen, synes böra lämna förslag på lämpliga personer.

Kostnaderna för tillsynsnämndernas verksamhet föreslås åvila staten. Endast ordföranden bör ha fast arvode, vilket torde böra fastställas av Kungl. Maj:t. Därutöver bör ordföranden erhålla gottgörelse för expens-kostnader samt dagtraktamente och reseersättning enligt allmänna rese-reglementet (II C). Om ett besök ej medför rätt till traktamentsersättning, synes han skäligen böra vara berättigad till särskilt tillsynsarvode, förslagsvis fem kronor. Motsvarande bestämmelser böra utom såvitt angår det fasta arvodet gälla för övriga ledamöter.

Den centrala inspektionens personalbehov.

De båda nuvarande inspektörernas arbetsbörda är betydande. Inspektören för sinnesslövarder har sålunda ungefär 165 anstalter i egentlig mening på sin lott, däribland de stora statliga anstalter, som hänföras till

sinnessjukvården. Därjämte har han att utöva tillsyn över den psykiska barna- och ungdomsvården med rådgivningsbyråer samt barnpsykiatriska lasarettssavdelningar. Skolöverstyrelsens inspektör har tillsyn över cirka 100 anstalter av de kategorier, som beröras av kommitténs uppdrag, men har även såsom hjälpskolekonsulent uppsyn över hjälpskoleväsendet. De båda inspektörernas uppgifter äro ej blott av inspekterande natur utan också konsultativa och allmänt administrativa. Det är alldeles uppenbart, att intervallerna mellan inspektionerna måste bli stora. Det är icke ovanligt, att det kan dröja tre år innan en inspektör åter kan besöka en av honom inspekterad anstalt. Genomföras de av utredningen framlagda förslagen om uppdelning av inspektionsverksamheten och om effektivisering av den lokala tillsynen, måste inspektörernas arbetsbörda lättas. Alltför stor vikt får emellertid icke läggas vid den lokala tillsynens betydelse ur arbetslättnadssynpunkt.

Vissa förhållanden inom sinnesslövärderna ha nyligen påtalats i pressen. Det har påståtts, att personer, som icke varit sinnesslöa, i icke obetydlig omfattning intagits i och kvarhållits på anstalter för sinnesslöa. Det undandraget sig kommitténs bedömande, i vilken utsträckning det förhåller sig så, men något fog synes finnas för påståendena. Det vill synas, som om saken har visst samband med eftermognadsproblemet. Den utveckling, som vissa sinnesslöa undergå, måste noggrant följas, närmast av vederbörande anstaltsläkare i samarbete med lärarpersonalen. Men även *inspektören för sinnesslövärderna* har här en synnerligen viktig funktion. Vid medicinsk-psykiatrisk inspektion måste det tillses, att klientelet är avpassat efter anstalten. Även om det i vanliga fall är uteslutet, att inspektören undersöker hela klientelet, torde han böra närmare undersöka dels sådana fall, som av anstaltsläkaren eller anstaltsledningen underställas honom såsom tveksamma och dels stickprovsvis även andra fall. En medicinsk-psykiatrisk inspektion tager därför sådan tid i anspråk, att inspektören icke så ofta som måste anses påkallat kan inspektera alla de anstalter, som stå under hans tillsyn.

Vikten av att anstalterna stå under fortlöpande, ej alltför sällan återkommande inspektion kan icke nog understrykas. Alldeles särskilt gäller detta de psykiatriska förhållandena, vilka ligga till grund för intagande och kvarhållande på anstalterna. Inspektören för sinnesslövärderna har enligt kommitténs mening för närvarande en så betungande arbetsbörda, att han icke under några förhållanden kan utöva all den tillsyn, som erfordras. Det synes därför ofrånkomligt, att ytterligare en heltidsanställd psykiatrisk skolad läkare knytes till medicinalstyrelsen. En halvtidsanställd läkare torde icke kunna ägna sig åt inspektionsverksamhet på fältet i den utsträckning, som måste anses påkallad. Befattningen bör åtminstone tills vidare vara extra och placeras i 30 lönegraden. Denne biträdande inspektör bör närmast systematiskt undersöka alla, som äro intagna på sinnesslöanstalt, för att utröna att icke någon är felplacerad. Det är av vikt — såväl

för anstalterna som för de sinnesslöa — att anstaltsvård icke lämnas andra än dem, som äro i behov av sådan vård. Allmänheten och framför allt de intagnas anhöriga måste också veta, att ingen utan skäl kvarhålls på anstalt. Undersökningen bör utsträckas även till de i familjevård utackorderade samt till de i enskilda hem försöksutskrivna.

Om undersökningen skall kunna slutföras inom överskådlig tid, fordras medverkan från anstaltspersonalens sida.

Inspektören måste vidare — särskilt beträffande arbets- och vårdhemmen, där testare som regel saknas — ha tillgång till en testare, som följer honom från anstalt till anstalt. Denne skall tillse, att enhetligheten i fråga om testningen på de olika anstalterna blir så stor som möjligt. Även efter den generella undersökningens slutförande synes det vara av intresse, att medicinalstyrelsen har tillgång till testare. Med hänsyn till arbetsuppgifternas mångfald erfordras minst en kurator i Ce 19. Framdeles böra hos inspektören för sinnesslövården finnas även en psykologkurator och en socialkurator.

Häruöver bör inspektören ha tillgång till ett skrivbiträde. Kommittén föreslår därför, att den nuvarande halvtidstjänsten såsom skrivbiträde förvandlas till heltidstjänst.

Den byggnadstekniska och juridiska sakkunskap, som finnes inom medicinalstyrelsen, bör givetvis vid behov komma inspektören för sinnesslövården till godo.

Hos *inspektören för sinnesslöundervisningen* tjänstgör för närvarande en amanuens, som jämväl har vissa andra arbetsuppgifter inom skolöverstyrelsen.

Kommittén har fått del av de synpunkter, som anlagts inom skolöverstyrelsesakkunniga på frågan om sammankoppling av tjänsterna såsom hjälpskolekonsulent och såsom inspektör för sinnesslöundervisningen. Förening av dessa tjänster anses icke önskvärd.

Enligt de sakkunnigas mening vore det ur arbetssynpunkt rationellt att inrätta en tjänst såsom hjälpskolekonsulent och en såsom inspektör för sinnesslöundervisningen. Behov funnes även av en halvtidsanställd konsulent för att biträda inspektören för sinnesslöundervisningen. Amanuens- och kontorspersonal skulle därjämte finnas tillgänglig i erforderlig utsträckning.

Kommittén ansluter sig till dessa synpunkter. Om emellertid statsmakterna icke skulle acceptera denna lösning, vill kommittén såsom ett alternativ föreslå inrättande av en befattning såsom assistent i lönegrad Cg 23 hos inspektören för sinnesslöundervisningen. Med hänsyn till inspektörens arbetsbörda anser kommittén denna utbyggnad vara ett minimum av vad som erfordras.

Assistenten, som bör vara pedagogiskt utbildad samt äga erfarenhet från arbete bland psykiskt efterblivna barn, avses främst skola förrätta vissa inspektioner men också tjänstgöra å expeditionen och lätta inspektörens administrativa arbetsbörda. Inspektören kan då bättre disponera

sin tid och ägna sig mer åt inspektionsresor, varjämte möjligheterna att fullgöra åliggandena såsom hjälpskolekonsulent förbättras. En fördel med inrättandet av en assistentbefattning är, att vid behov tillgång finnes till kompetent vikarie.

YTTRANDEN ÖVER TILLSYNSKOMMITTENS FÖRSLAG.

Central tillsyn.

Förslaget beträffande central tillsyn av sinnesslöanstalterna har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av åtskilliga remissinstanser. Kritiska röster ha emellertid icke saknats. *Medicinalstyrelsen* framhåller sålunda, att av principiella och praktiska skäl såväl den centrala som den lokala tillsynen och administrationen måste regleras efter enhetliga linjer. Att söka draga en gräns på sådant sätt, att de intellektuellt mera högtstående och arbetsföra hänföras under en myndighet och de återstående under en annan, anser styrelsen icke längre tillfredsställande. Det gemensamma för de omhändertagna är, att de befinna sig i ett psykiskt abnormtillstånd och på grund därav behöva fortlöpande medicinsk-psykiatrisk kontroll och en efter sitt tillstånd lämpad behandling. Styrelsen kan därför icke biträda kommitténs uppfattning, att den centrala tillsynen bör fördelas mellan medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen. Vilken av dessa myndigheter, som bör komma i fråga, torde vara en ren lämplighetsfråga. Vägande skäl tala emellertid för att tillsynen bör ske genom medicinalstyrelsens försorg. Styrelsen vill icke helt motsätta sig, att externaten samt vårdanstalterna i Lund och Mogård för blinda respektive döva med komplicerat lyte kvarstå under skolöverstyrelsens överinseende. Liknande synpunkter anföras av *svenska landstingsförbundet*, *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott*, *svenska läkaresällskapet*, *svenska socialvårdsförbundet* samt *länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län*.

Skolöverstyrelsen (med undantag för fyra ledamöter, vilka anmält skiljaktig mening) biträder med vissa jämkningar i princip kommitténs förslag. För den enhetliga planläggningen av det pedagogisk-psykologiska arbetet med det likartade elevklientelet inom externatskolorna och internatskolorna är det av grundläggande betydelse, att dessa ur tillsynssynpunkt sortera under skolöverstyrelsen. Överstyrelsen yrkar emellertid bestämt på att jämväl den medicinskt-psykiatriska tillsynen av sinnesslöskolorna skall handhas av styrelsen. Om denna del av tillsynen kvarblir hos medicinalstyrelsen, kan den nuvarande oklara uppdelningen av arbetsuppgifterna mellan ämbetsverken icke anses bliva hävd. Överstyrelsen bör därför erhålla tillgång till en heltidsanställd läkare med huvuduppgift att utöva denna tillsyn. I motsats till kommittén förordar skolöverstyrelsen, att överstyrelsen blir huvudtillsynsmyndighet för de till centralanstalterna anknutna tolv vårdhemmen. En förutsättning är dock, att denna anordning är av övergående karaktär i avvaktan på den nya sinnesslölagstiftningen,

samt att den av skolöverstyrelsen föreslagna heltidstjänsten som psykiater inom överstyrelsen inrättas.

Nämnda *fyra reservanter i skolöverstyrelsen* anse starka skäl tala mot att dela upp den centrala tillsynen över internaten på olika myndigheter. Speciellt med hänsyn till det breda, flytande gränsskiktet mellan s. k. »bildbara» och »obildbara» är den nuvarande splittringen av tillsynen särskilt ogynnsam. Det avgörande är, att sinnesslöheten icke längre kan betraktas såsom ett stationärt tillstånd. En sinnesslö kan intellektuellt utvecklas och eftermogna, så att han under ett livsskede kan anses »obildbar», i ett annat »bildbar». Det gäller alltså icke längre att enbart skydda de sinnesslöa för umbäranden och risker, ej heller att enbart med särskilt tillrättalagda pedagogiska metoder meddela dem ett visst mått av teoretiska och praktiska färdigheter utan också att mer och mer på olika sätt bereda dem medicinsk omvårdnad. Sinnesslövärderna har anknytning till såväl medicinska som pedagogiska och sociala organ, och bristen på enhetlighet har medfört beklagliga kompetensvister. Enär enhetligheten är det väsentligaste, finnes i princip intet att erinra mot att hela sinnesslövärderna förläggas till skolöverstyrelsen, men då denna har förklarat sig icke kunna åtaga sig uppgiften som central tillsynsmyndighet för hela sinnesslövärderna, bör tillsynen i sin helhet förläggas till medicinalstyrelsen.

Socialstyrelsen anser, att vad som för närvarande brister är vården i allmänhet av de intagna. Den sociala tillsynen, d. v. s. tillsynen över vården, måste anses vara det primära och specialtillsynen det sekundära. Förstnämnda tillsyn bör ligga hos länsstyrelserna, vilka alltså böra ha det länslokala ansvaret för anstalterna. Den centrala tillsynen bör anförtros åt socialstyrelsen såsom huvudtillsynsmyndighet. Den medicinska och den pedagogiska tillsynen bör liksom för närvarande utövas av medicinalstyrelsen respektive skolöverstyrelsen. I socialstyrelsens synpunkter instämmer *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*.

Ett fjärde alternativ framlägges av bland annat *svenska stadsförbundet* och *stadsfullmäktige i Stockholm*, vilka föreslå, att en permanent samarbetsdelegation mellan skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen inrättas närmast för huvudtillsynen över de blandade anstalterna och externaten för bildbara sinnesslöa.

I fråga om anstalterna för fallandesjuka, för psykopatiska och nervösa barn samt för vanföra anlägger *medicinalstyrelsen* samma synpunkter beträffande behovet av en enhetlig vårdorganisation, som nyss redovisats. Särskild medicinsk-ortopedisk tillsyn bör därjämte utövas beträffande vanföoreanstalterna.

Skolöverstyrelsen och *svenska socialvårdsförbundet* tillstyrka kommitténs förslag i nu ifrågavarande hänseenden.

Socialstyrelsen anser, att styrelsen bör vara huvudtillsynsmyndighet beträffande anstalterna för psykopatiska och nervösa barn.

Svenska landstingsförbundet har intet att erinra mot förslaget utom såvitt angår vanföoreanstalterna. Dessa böra visserligen sortera under medi-

cinalstyrelsen, men det torde icke vara lämpligt, att sinnesslövärdinspektören — även om denne därvid får annan titel — får ansvaret för tillsynen. Liknande synpunkter anföras av *svenska stadsförbundet*.

Svenska vanförevårdens centralkommitté ifrågasätter värdet av att även inspektören för sinnesslövärderna skulle inkopplas på detta område, och fruktar, att en sådan anordning skulle bli till skada för vanförestalternas verksamhet. Skall förslag om effektivare tillsyn framläggas, bör detta avse en särskild inspektör för vanförestaltern.

De vanföras riksorganisation finner inga som helst skäl tala för att vanförestalternas skolhem sammanställas med skolhem för sinnesslöa m. fl. barn. En allmän inspektion över internaten har hittills saknats. Det lämpligaste torde vara, att socialstyrelsen förordnas som huvudtillsynsmyndighet för skolhemmen.

Sveriges läkarförbund finner kommitténs förslag beträffande vanförestaltern olämpligt. Det primära krav, som bör ställas på en inspektör, är, att han skall ha speciell kompetens inom det område han skall inspektera. För de vanföra och deras anhöriga skulle det sannolikt innebära ett psykiskt trauma att i viss mån jämföras med intellektuellt defekta och psykiskt abnorma. Det förhållandet att det finns en viss grupp, där en organisk hjärnskada lett till såväl vanförhet som intellektuella defekter, utgör ej tillräckligt skäl att alla vanföra skulle föras samman med de psykiskt abnorma. För nämnda grupp torde, liksom för blinda och dövstumma med komplicerat lyte, inspektion både genom vanförestaltern och sinnesslöinspektören kunna ifrågakomma. För vanförestaltern i dess helhet torde en särskild inspektör böra förordnas. Liknande synpunkter anföras av *svenska läkaresällskapet* och *svenska ortopedföreningen*.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter, om icke vanförestaltern bör samordnas med arbetsvården och läggas under arbetsvårdsmyndigheten. Socialstyrelsen bör vara tillsynsmyndighet för anstalterna för psykopatiska och nervösa barn.

Statens folkskolinspektörers förbund tillstyrker kommitténs förslag i vad det avser den pedagogiska tillsynen av anstalter för psykopatiska och nervösa barn.

Lokal tillsyn.

De flesta i ärendet hörda remissmyndigheterna anse i likhet med tillsynskommittén, att behov föreligger av en viss utbyggnad av den lokala tillsynen, främst i fråga om de anstalter, vilka sakna egna styrelser. *Medicinalstyrelsen* befarar emellertid, att ett realiserande av kommitténs förslag om inrättande av särskilda tillsynsnämnder för grupper av anstalter kan komma att innebära en överorganisation. I avvaktan på 1951 års sinnesslövärdutrednings förslag ifrågasätter styrelsen, om icke vid de enskilda anstalter för detta klientel, vilka sakna styrelse, den lokala tillsynsfrågan kunde lösas genom att för varje sådan anstalt — förslagsvis genom organ för den kommunala förvaltningen — utsåges en lämplig person, bosatt i

anstaltens närhet, med uppgift att besöka anstalten och följa verksamheten vid densamma. Denne skulle i samarbete med anstaltens föreståndare verka för ökad kontakt mellan anstalten och befolkningen i bygden samt även tjänstgöra som kontaktman mellan den centrala tillsynsmyndigheten och anstalten. Framdeles — när frågan om huvudmannaskapet fått en mera definitiv lösning — synes det kunna övervägas att efter komplettering av centralanstalternas styrelser till dem anförtro den lokala tillsynen över icke-statliga anstalter. Den föreslagna anordningen med särskilda förtroendemän för den lokala tillsynen torde emellertid fortfarande bliva behöflig.

Även *skolöverstyrelsen* anser förslaget om särskilda tillsynsnämnder för anstalter utan styrelse vara en onödigt omständlig organisationsform. Det bör räcka med att den centrala tillsynsmyndigheten äger att för varje sådan anstalt utse en tillsynsman, som bor i närheten av anstalten, är intresserad för uppgiften och kvalificerad att handha densamma. En parallell finnes inom skolväsendet, där för olika skolformer gäller, att inspektor utses för varje särskild skola.

Icke heller *socialstyrelsen* kan tillstyrka en sådan utbyggnad av statsapparaten, som de förordade tillsynsnämnderna innebära. Styrelsen framhåller vidare, att kommitténs uppfattning, att de speciella anstalternas styrelser skola vara tillfyllest för lokal tillsyn, icke är grundat på tillräcklig praktisk erfarenhet av anstaltsstyrelser i allmänhet, och avstyrker förslaget i denna del såsom helt otillfredsställande. Då barnavårdsnämndernas erfarenhet av anstaltsvård numera är så stor, att de kunna ha förståelse för vuxna personers vård och skötsel, föreslår styrelsen, att dessa nämnder få uppdraget att handha den lokala tillsynen över nu ifrågavarande anstalter. Även fattigvårdsstyrelsen kan komma i fråga. I varje fall böra anstalterna stå under en lokal kommunal tillsyn. Denna tillsyn skall naturligtvis icke omfatta annat än den allmänna vården. Det länslokala ansvaret bör ligga hos länsstyrelserna, vilkas tillsyn likaledes skall avse den sociala omvårdnaden.

Statskontoret anser, att ett tillsättande av ej mindre än 22 nämnder, vilka envar inom sitt distrikt skulle utöva den närmaste tillsynen över anstalterna, skulle utgöra en alltför omfattande och kostnadskrävande anordning. Ämbetsverket förordar i stället, att tillsynen anförtros åt landstingen respektive städerna utanför landsting, vilka redan nu i betydande utsträckning ha överinseendet över vårdanstalter av det slag, varom nu är fråga.

Även *svenska landstingsförbundets styrelse*, *flera landstings förvaltningsutskott* samt *länsstyrelsen i Västerbottens län* anse, att det med tillsynsnämnderna avsedda syftet kan nås med enklare och mindre kostbara medel, exempelvis genom att uppdraga åt en person att ha uppsikt över ett eller flera hem.

Svenska stadsförbundets styrelse har däremot i huvudsak anslutit sig till kommitténs förslag. Samma synpunkter som i stadsförbundets yttrande ha framförts av *några landstings förvaltningsutskott* samt av *svenska särskolornas lärarförening* och *Sveriges läkarförbund m. fl.*

Svenska socialvårdsförbundet anser, att, om lokal tillsyn skall vara nödvändig, denna kan utövas av folkskolinspektörerna eller förste provinsialläkarna (beroende på vilken myndighet — skolöverstyrelsen respektive medicinalstyrelsen — som skall ha den centrala tillsynen). *Länsstyrelsen i Jämtlands län* förordar, att tillsynen anförtros förste provinsialläkarna, medan *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser övervägande skäl tala för att denna tillsyn utövas av länsstyrelserna (barnavårdsassistenterna samt fattigvårds- och barnavårdskonsulenterna).

Den centrala inspektionens personalbehov.

Medicinalstyrelsen anser, att hos den centrala tillsynsmyndigheten bör finnas en arbetsgrupp, ett »team», bestående av läkare med utbildning i barnpsykiatri samt företrädare för psykologi och pedagogik ävensom för social, juridisk-administrativ och kameral sakkunskap. För att möjliggöra en icke alltför sällan återkommande inspektion och en systematisk undersökning av klientelet å anstalterna bör till inspektionen knytas en heltidsanställd, psykiatriskt skolad läkare i Cg 31 jämte vederbörlig avlösningsförstärkning, samt en kurator i Cg 19 med utbildning i testning. För ett bättre utnyttjande av tillgängliga vårdresurser och en mera ändamålsenlig differentiering av klientelet är det också nödvändigt, att styrelsen tar mera aktiv del vid beläggningen av anstalterna. Härför samt för vissa andra arbetsuppgifter erfordras, att inspektören biträdes av en kurator i Ce 19 med psykologisk-social utbildning. För att tillgodose behovet av ökad sysselsättning för anstaltsklientelet böra medel anvisas för en kurator i Ce 17 med specialutbildning i arbetsterapi. Inspektionens behov av juridisk-administrativ sakkunskap bör tillgodoses genom att en amanuens (byråsekreterare) ställes till förfogande, vilken även skulle biträda vid handläggningen av ärenden å sinnessjukvårdsbyrån. Slutligen böra medel anvisas för anställande av ett kanslibitråde i Ce 11.

Denna förstärkning erfordras vid i huvudsak oförändrad uppdelning av tillsynen.

Skolöverstyrelsen framhåller, att, om den medicinskt-psykiatriska tillsynen av sinnesslöskolorna anförtros åt överstyrelsen, en heltidsanställd läkare måste anställas inom överstyrelsen. Denne bör i egenskap av medicinsk inspektör för sinnesslöskolorna ha det närmaste ansvaret under överstyrelsen för dels den medicinskt-psykiatriska vården, dels den allmänna vården vid sinnesslöskolorna.

Överstyrelsen erinrar, att genom inspektören för sinnesslöundervisningen en genomgång av elevmaterialet inom sinnesslöskolorna redan igångsatts vid centralanstalterna under medverkan av dessas testare och läkare. Den är avsedd att beröra samtliga under skolöverstyrelsen sorterande undervisningsanstalter inom sinnesslövärden. Om till överstyrelsen knytes en heltidsanställd psykiater, erhåller överstyrelsen ökade möjligheter att fullfölja detta arbete och att i framtiden svara för den ur efter-

mognadssynpunkt önskvärda fortlöpande psykiatriska kontrollen av elevmaterialet.

Skolöverstyrelsesakkunniga ha föreslagit, att inom överstyrelsen skulle finnas en skolöverläkare i lönegrad Cp 15 och två halvtidsanställda biträdande skolöverläkare i lönegrad Cs 13. Vid bifall till överstyrelsens förslag bör den ena halvtidstjänsten i Cs 13 utbytas mot en heltidstjänst i Cp 13.

Den pedagogiska tillsynen bör alltjämt handhavas av inspektören för sinnesslöundervisningen. Denna befattning bör organiseras som en heltidstjänst.

Tillsynskommitténs förslag om inrättande av en assistentbefattning på heltid i Cg 23 tillstyrkes. Om tillsynen skall bliva effektiv, måste en sådan tjänst inrättas.

Socialstyrelsen anser, att båda de nuvarande inspektörerna ha en alltför stor arbetsbörda. För den centrala pedagogiska tillsynen över ifrågasvarande anstalter bör finnas en hos skolöverstyrelsen heltidsanställd pedagog med denna tillsyn som uteslutande uppgift. Inspektören för sinnesslövården bör med hänsyn till angelägenheten av att han får möjlighet att vid sina besök medicinskt undersöka de intagna på anstalterna, vilket är en tidskrävande uppgift, erhålla en assistent. Denne bör vara heltidsanställd och ha samma utbildning som inspektören. Vad nu sagts gäller, även om socialstyrelsen blir huvudtillsynsmyndighet.

Statskontoret håller före, att behovet av ytterligare läkarkraft inom medicinalstyrelsen bör kunna tillgodoses genom inrättandet av en arvodesbefattning med ett arvode av 8 400 kronor för år och med den tjänstgöringskyldighet, som är föreskriven för övriga specialföredragande inom styrelsen, vilka uppbära arvode å detta belopp. Därest det skulle anses påkallat att härutöver anställa en kurator, vilket ämbetsverket för sin del vid en effektivisering av den lokala inspektionen icke kan finna erforderligt, bör befattningshavaren icke placeras högre än i 17 lönegraden eller den lönegrad, som gäller för kuratorsbefattningarna vid bland annat karolinska sjukhuset. Ämbetsverket kan icke finna övertygande skäl anförda för att inspektören för sinnesslöundervisningen skulle tilldelas biträde av en assistent i Cg 23, varför förslaget härom avstyrkes.

Jämtlands läns landstings förvaltningsutskott föreslår, att bland psykiatriskt, helst barnpsykiatriskt, skolade, aktiva läkare några utses, som äro villiga att under t. ex. en månad per år under tre år utöva inspektionsverksamhet enligt medicinalstyrelsens direktiv och resplaner.

Särskolornas lärarförening ansluter sig till skolöverstyrelsesakkunnigas förslag, att befattningen såsom inspektör för sinnesslöundervisningen ombildas till heltidstjänst uteslutande inriktad på sinnesslöundervisningen. Även förslaget om anställande av en konsulent på halvtid tillstyrkes.

DEPARTEMENTSCHEFEN.

Tillsynskommitténs förslag avse icke någon mera genomgripande förändring av det system med två tillsynsmyndigheter, medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen, som nu gäller i fråga om den centrala tillsynen. Frågan om vilken myndighet som skall svara för denna tillsyn var, såvitt angår anstalterna för sinnesslöa, omtvistad redan i samband med tillkomsten av 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa samt har alltsedan dess varit föremål för diskussion i olika sammanhang. Sålunda frångick 1944 års riksdag Kungl. Maj:ts då framlagda förslag, att överinseendet över de s. k. centralanstalterna, avsedda för bildbara sinnesslöa upp till 21 års ålder, skulle åvila medicinalstyrelsen, och beslöt, att denna tillsyn i stället skulle utövas av skolöverstyrelsen. Vid sidan härav äro emellertid anstalterna underkastade medicinsk-psykiatrisk inspektion av medicinalstyrelsen. Då medicinalstyrelsen som regel är tillsynsmyndighet även i fråga om arbets- och vårdhemmen, har tillsynen sålunda kommit att bliva uppdelad mellan nämnda båda myndigheter. Gränsdragningen mellan ämbetsverken har emellertid icke blivit tillfredsställande och har i vissa fall medfört en oklarhet, som skapat åtskilliga svårigheter. Sinnesslövården har anknytning till såväl medicinska och pedagogiska som sociala organ och bristen på enhetlighet har i vissa fall medfört beklagliga kompetenskonflikter. Tveksamhet synes sålunda i vissa fall ha rått eller råda beträffande till vilken myndighet, medicinalstyrelsen eller skolöverstyrelsen, kommunala instanser eller de sinnesslöa och deras anhöriga ha att vända sig i olika frågor. Inom sinnesslövården finnas visserligen några grenar, där undervisnings- och uppfostringsmomenten träda i förgrunden, men också andra grenar, där vårdsynpunkterna helt överväga. Man får emellertid hålla i minnet, att det otvivelaktigt för alla sinnesslöa är en och samma orsak till att de fordra särskild undervisning och vård, nämligen deras psykiska efterblivenhet. En bedömning och prövning av klientelet synes därför böra ske efter i möjligaste mån enhetliga normer. Vid remissbehandlingen av tillsynskommitténs betänkande har också i flera fall framhållits önskvärdheten av att den centrala tillsynen över detta vårdområde med vissa undantag borde anförtros åt en enda myndighet. Ehuru jag i princip delar dessa synpunkter om fördelarna av en i möjligaste mån enhetlig organisation av sinnesslövården, är jag dock icke f. n. beredd att förorda en ändring av bestämmelserna härutinnan i 1944 års lag, enligt vilka överinseendet över centralanstalterna utövas av skolöverstyrelsen medan ansvaret för den medicinsk-psykiatriska tillsynen åvilar medicinalstyrelsen. Avgörande för mitt ställningstagande har varit, att 1951 års sinnesslövårdsutredning nyligen framlagt ett betänkande med förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Detta lagförslag, som avser att reglera förhållandena för såväl bildbara som obildbara sinnesslöa, är f. n. föremål för remissbehandling. I avbidan på ett ställningstagande till

de förslag, som där framlagts, anser jag mig kunna i huvudsak tillstyrka kommitténs förslag i fråga om den centrala tillsynen. Detta gäller även de övriga anstalter, som omfattas av förslaget, nämligen epileptiker- och vanföoreanstalter samt anstalterna för psykopatiska och nervösa barn.

Det är nämligen synnerligen angeläget att utan dröjsmål vidtaga åtgärder för att undanröja de olägenheter, som de nuvarande oklara gränserna mellan skilda tillsynsmyndigheters kompetensområden innebära. En ansvarskoncentration är nödvändig för att en effektiv tillsyn skall kunna uppnås i fråga om allt det som bör känneteckna en god anstaltsvård utan att därför entydigt kunna hänföras till exempelvis pedagogik, psykiatri eller någon annan inspektionsspecialitet. En sådan koncentration torde i huvudsak kunna åstadkommas genom att, såsom tillsynskommittén föreslagit, varje anstalt får en *huvudtillsynsmyndighet*, som har tillsyn över — och därmed ansvaret för — anstalten i dess helhet och vården i allmänhet där vid sidan av eventuell specialtillsyn genom annan myndighet. Det synes böra ankomma på Kungl. Maj:t att — lämpligen i form av en särskild tillsynskungörelse — på grundval av kommitténs förslag utfärda de närmare föreskrifter, som i anledning härav kunna erfordras. Jag vill emellertid i detta sammanhang beträffande en av de anstaltskategorier, som omfattas av kommitténs förslag, nämligen vanföoreanstalterna, framhålla, att medicinalstyrelsen visserligen bör vara huvudtillsynsmyndighet för dessa anstalter men att tillsynen icke såsom kommittén föreslagit bör utövas av inspektören för sinnesslövrården, även om han då föreslås erhålla benämningen inspektör för vanförevården. Då jag bl. a. med hänsyn till pågående översyn av vanföoreanstalternas organisation icke f. n. är beredd förorda, att en särskild inspektör anställes för dessa anstalter, torde nämnda tillsyn alltjämt få tills vidare utövas närmast genom chefen för styrelsens sjukhusbyrå.

I fråga om den lokala tillsynen delar jag kommitténs uppfattning, att behov föreligger av en viss utbyggnad av densamma. Förslaget om inrättande av särskilda tillsynsnämnder för grupper av anstalter har emellertid av de flesta remissmyndigheterna ansetts innebära en onödigt omständlig organisationsform. Härtill kommer, att 1951 års sinnesslövrådsutredning i sitt förenämnda betänkande förordat, att särskilda anstaltsnämnder skola inrättas för handläggning av vissa inskrivnings- och utskrivningsfrågor. Dessa nämnder skulle även ha viss lokal tillsyn, närmast omfattande den sociala omvårdnaden i allmänhet på anstalterna. Att denna tillsyn bäst utövas genom lokala organ, torde vara otvivelaktigt. Då det emellertid icke synes kunna komma i fråga att vid sidan av dessa anstaltsnämnder inrätta särskilda tillsynsnämnder, är jag i avbidan på ställningstagande till 1951 års utrednings betänkande icke f. n. beredd att tillstyrka tillsynskommitténs förslag i fråga om den lokala tillsynen. Till de i vissa remissyttranden framlagda alternativa förslagen till lösning av frågan är jag av samma skäl icke heller beredd att nu taga ställning.

Beträffande den centrala inspektionens personalbehov delar jag där-

emot till fulla kommitténs uppfattning om angelägenheten av en förstärkning inom såväl medicinalstyrelsen som skolöverstyrelsen. Det synes alldeles uppenbart, att de båda nuvarande inspektörernas arbetsbörda är alltför betungande och icke tillåter en inspektionsverksamhet av den omfattning, som måste anses önskvärd. Inspektören för sinnesslövarden har sålunda tillsyn över omkring 165 anstalter samt dessutom över den psykiska barna- och ungdomsvården och de barnpsykiatriska lasarettavdelningarna, medan inspektören för sinnesslöundervisningen, som därjämte är hjälpskolekonsulent, såvitt nu är i fråga har tillsyn över ca 100 anstalter. Kommittén har framhållit, att det under rådande förhållanden icke sällan kan dröja tre år mellan två inspektionsbesök. En förstärkning av sinnesslövårdsinspektionen synes därför vara ofrånkomlig.

I enlighet med vad chefen för ekklesiastikdepartementet förordat, har i proposition den 7 mars 1952 angående omorganisation av skolöverstyrelsen m. m. förslag framlagts om inrättande av en heltidstjänst såsom inspektör för sinnesslöundervisningen i stället för den nuvarande halvtidstjänsten. Det mest angelägna kravet i fråga om förstärkningen inom skolöverstyrelsen synes därmed ha tillgodosetts.

I fråga om den av medicinalstyrelsen bedrivna inspektionen torde det vara särskilt angeläget, att de vårdbehövandes psykiska status, vilken i huvudsak är avgörande för frågan om intagande och kvarhållande på anstalt, står under fortlöpande, ej alltför sällan återkommande inspektion. Jag förordar därför, att ytterligare en heltidsanställd psykiatriskt skolad läkare anställs såsom biträdande inspektör. Denne bör — såsom kommittén föreslagit — framförallt systematiskt undersöka alla på sinnesslöanstalt intagna för att konstatera, att ingen utan skäl intagits i eller kvarhålls på sådan anstalt. Att garantier härför skapas är en angelägenhet av största vikt såväl för anstalterna som för de intagna. Den för en sådan genomgång, vilken kan beräknas taga en tid av omkring tre år, erforderliga personalen synes böra erhålla extra anställning. Läkaren bör placeras i Cg 31 samt i förekommande fall tilldelas ersättning för den avlöningsförstärkning såsom sinnessjukläkare, om vilken han kan komma att gå miste under uppehållande av befattningen i medicinalstyrelsen. Som biträde åt läkaren bör anställas en kurator med utbildning i testning. Härutöver erfordras ytterligare en kurator för ett bättre utnyttjande av tillgängliga vårdresurser och en mera ändamålsenlig differentiering av klientelet på anstalterna. Båda kuratorerna, av vilka den sistnämnde enligt medgivande av Kungl. Maj:t redan anställts fr. o. m. den 1 oktober 1951, böra placeras i Cg 17. Slutligen erfordras ett kanslibiträde i Cg 11 för skriv- och registreringsgöromål. Denna befattning synes lämpligen, liksom den nuvarande kontorsbiträdestjänsten, böra vara gemensam för såväl inspektören för sinnesslövarden och förenämnda nya befattningshavare som för överinspektören för sinnessjukvården. Kostnaderna för den sålunda föreslagna personalförstärkningen i medicinalstyrelsen beräknar jag, med ett rörligt tillägg av 32—33 %, till sammanlagt 49 476 eller i runt tal 50 000 kronor.

Härav belöpa å anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal 39 000 kronor och å anslagsposten till rörligt tillägg 11 000 kronor.

I enlighet med vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte — med ändring av vad därutinnan föreslagits i årets statsverksproposition under elfte huvudtiteln, punkten 3 — föreslå riksdagen att

dels godkänna följande avlöningsstat för medicinalstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1952/53:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	679 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	210 000
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal ...	774 000
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	444 000

Summa förslagsanslag kronor 2 107 000;

dels ock till Medicinalstyrelsen: Avlöningar för budgetåret 1952/53 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 107 000 kronor.

FÖRSLAG TILL PROVISORISKA ÄNDRINGAR AV VISSA STATSBIDRAGSBESTÄMMELSER.

GÄLLANDE BESTÄMMELSER.

Bestämmelser om statsbidrag till andra driftkostnader än lärarlöner återfinnas, såvitt angår bidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa i kungörelsen den 29 juni 1945 (nr 532; ändr. 635/1949) samt beträffande bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa i kungörelsen den 19 maj 1933 (nr 236; ändr. 268/1942 och 629/1949).

I fråga om anstalterna för bildbara sinnesslöa gäller, att bidrag utgår till *centralanstalt* ävensom till *annan kommunal anstalt*, som enligt kungörelsen den 22 december 1944 (nr 821) angående tillämpningen av 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa står under skolöverstyrelsens överinseende, med följande belopp för halvår, nämligen:

a) för upptagningshem 400 kronor för vart och ett av det antal barn, som i medeltal för dag under halvåret varit omhändertaget å hemmet,

b) för skolhem 400 kronor för vart och ett av det antal barn, som i medeltal för dag under lästerminen å anstalten eller på dess bekostnad åtnjutit underhåll,

c) för externatskola eller externatplatser $\frac{3}{4}$ av styrkta verkliga kostnaden, dock högst 100 kronor, för vart och ett av det antal barn, som i medeltal för dag under lästerminen åtnjutit undervisning samt

d) för arbetshem 400 kronor för var och en av det antal sinnesslöa, som i medeltal för dag under halvåret varit intaget å hemmet, samt styrkta verkliga kostnaden, dock högst 90 kronor, för envar av det antal, som i medeltal för dag under halvåret utackorderats i kontrollerad familjevård, ansluten till anstalten.

Till *enskild anstalt*, som är samorganiserad med kommunal anstalt av förut angiven natur eller eljest jämlikt reglementet för statsunderstödda skolor för bildbara sinnesslöa den 22 december 1944 (nr 822) står under skolöverstyrelsens överinseende, utgår statsbidrag med högst de belopp, som nyss angivits.

Vidare utgår — under förutsättning att anstalten blivit av medicinalstyrelsen godkänd — statsbidrag till *kommunalt arbetshem* för bildbara sinnesslöa, som icke är samorganiserat med skolhem eller externatskola, med dels 400 kronor per halvår för var och en av det antal sinnesslöa, som i medeltal för dag under halvåret varit intaget å hemmet, dels ock styrkta verkliga kostnaden, dock högst 90 kronor, för envar av det antal, som i medeltal för dag under halvåret utackorderats i kontrollerad familjevård, ansluten till hemmet.

Till *enskilt arbetshem* av motsvarande slag utgår statsbidrag med högst de belopp, som förut angivits.

Statsbidrag utbetalas av skolöverstyrelsen respektive medicinalstyrelsen halvårsvis i efterskott.

Till av medicinalstyrelsen för vård av obildbara sinnesslöa godkänd *kommunal* eller *enskild anstalt* utgår statsbidrag halvårsvis i efterskott med högst 225 kronor för envar av det antal obildbara sinnesslöa, som i medeltal för dag under det gångna halvåret vårdats på anstalten och vilkas behov av vård därstädes blivit prövat av anstaltens läkare eller inspektören för sinnesslövärdan. Bidrag beviljas av medicinalstyrelsen.

För samtliga anstaltskategorier gäller, att statsbidrag icke utgår för flera å anstalt samtidigt vårdade än det antal, för vilket anstalten blivit godkänd, ej heller, vad angår *enskild anstalt*, för sinnesslö, för vilken vårdavgiften under halvåret överstigit belopp, som fastställts av skolöverstyrelsen respektive medicinalstyrelsen.

1946 ÅRS SINNESSLÖVÅRDSUTREDNING.

Förslag.

Vad angår de *kommunala anstalterna* föreslår utredningen, att statsbidrag skall utgå med visst belopp för varje av vederbörande myndighet godkänd vårdplats och med samma belopp till förskola, skolhem, arbetshem och vårdhem. Vid underbeläggning med förslagsvis minst fem procent av det godkända platsantalet skall dock bidraget liksom för närvarande beräknas på grundval av medeltalet under året vårdade. I övrigt skall beläggningen icke inverka på statsbidraget.

Statsbidraget skall beräknas på ett fast bidragsunderlag, som vid statsbidragskungörelsens utfärdande bör vara grundat på närmast föregående års uppgifter rörande de genomsnittliga vårdkostnaderna vid samtliga kommunala anstalter. Bidragsbeloppen avses skola täcka i genomsnitt 80 % av driftkostnaderna och skola graderas med hänsyn till skatteunderlaget. På grundval av 1947 års utgifter har framräknats ett bidragsunderlag per vårdplats på cirka 2 200 kronor, motsvarande ett platsbidrag på 1 760 kronor. Driftbidrag till externatskola och externatplatser — utöver bidrag till lärarlöner — skall icke utgå utom för att bereda eleverna fria skolmåltider och läroböcker. Statsbidraget för dessa ändamål skall beräknas efter samma grunder, som gälla för skoldistrikt och primärkommuner.

Bidraget till familjevård skall utgå oförändrat, dock att bidrag föreslås även till kostnaderna för inspektionsresor och övervakningsarvodet. Motsvarande bestämmelser skola gälla även beträffande försöksutskrivning.

Vårdavgifterna skola slopas och inarbetas i statsbidraget. Anstalterna förutsätts dock få rätt att uppbära folkpension och barnbidrag för samtliga intagna sinnesslöa. Folkpensionsmedlen, med undantag för de medel, som den sinnesslöe själv varit berättigad uppbära, och barnbidragen skola sedermera avräknas vid statsbidragets utbetalande.

Bidragen avses i fortsättningen icke skola utbetalas halvårsvis utan budgetårsvis i efterskott. Bidrag för halva antalet vårdplatser bör likväl förskottteras före januari månads utgång under löpande redovisningsår, varvid samma bidragsprocenttal som vid senast föregående utbetalning torde böra tillämpas.

I fråga om de *enskilda anstalterna* bör enligt de sakkunnigas mening en successiv avveckling åstadkommas och landstingens sinnesslövardande verksamhet i samma mån utvidgas. Utformningen av statsbidraget till ifrågavarande anstalter har i viss mån betingats av denna de sakkunnigas uppfattning. Vården av de sinnesslöa skall även på dessa anstalter vara kostnadsfri för den enskilde. Vårdavgifter skola visserligen fortfarande beräknas, men dessa skola, i den mån de icke täckas av uppburna folkpensionsmedel och barnbidrag, vilka medel enligt utredningens förslag skola uppbäras av anstalterna, icke uttagas av enskilda eller primärkommuner utan gottgöras anstalterna av landstingen. Gradering av bidraget efter skatteunderlaget skall icke ske. Statsbidragen böra enligt utredningens mening i stort sett bibehållas på nuvarande nivå, men göras lika för alla och sålunda utgå med samma belopp till vårdhem som till skol- och arbetshem.

Såsom underlag vid bestämmandet av platsbidraget till de enskilda anstalterna anser utredningen böra tagas hela det utgiftsbelopp, som icke täckes av övrigt driftbidrag eller av vårdavgifter. En på detta sätt bestämd utgiftssumma skulle enligt 1947 års siffror ge utrymme för ett platsbidrag på cirka 740 kronor. Beloppet skall emellertid vid dess slutliga fixering vara grundat på närmast föregående års nettoutgiftssumma. Enär det här framkomna beloppet åtminstone vad vårdhemmen beträffar väsentligt avviker

från nu utgående bidrag, bör vid övergången till nya bidragsbestämmelser en omprövning av vårdavgifterna vid samtliga enskilda anstalter företagas. Utredningen anser sålunda icke motiverat, att vid de anstalter, som uppvisa de högsta vårdavgifterna, tillåta en utgiftsökning med samma belopp, varmed statsbidraget stigit.

Beträffande bidragets utbetalning böra tillämpas samma regler, som föreslagits för bidraget till de kommunala anstalterna.

Yttranden.

De föreslagna statsbidragsgrunderna ha i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det övervägande antalet remissinstanser, bland annat av *förvaltningsutskotten i samtliga landsting utom Stockholm och Uppsala* samt av *stadsfullmäktige i Norrköping, Malmö och Gävle*. I åtskilliga remissyttranden har man emellertid underkänt det av utredningen beträffande de kommunala anstalterna föreslagna systemet med skatteunderlagsgradering, vilket man funnit vara för invecklat och icke heller rättvist. Så är fallet med de yttranden, som avgivits av *medicinalstyrelsen, skolöverstyrelsen, landstings- och stadsförbunden, Stockholms och Uppsala läns landstings förvaltningsutskott, stadsfullmäktige i Stockholm, Hälsingborg och Göteborg, 1941 års lärarlönesakkunniga samt föreståndarföreningen. Statskontoret m. fl.* anse, att man bör avvakta resultatet av allmänna statsbidragsutredningens översyn av gällande statsbidragsbestämmelser. *Stockholms, Uppsala och Örebro läns landstings förvaltningsutskott, landstingsförbundet samt stadsfullmäktige i Göteborg m. fl.* uttala önskemål om en förenkling av statsbidragssystemet i likhet med vad som föreslagits i betänkandet angående statsbidragssystemet för den slutna kroppssjukvården (SOU 1948: 48).

I fråga om de enskilda anstalterna påyrkar *de enskilda sinnesslövanstalternas förening*, att platsbidragen bliva så höga, att de enskilda anstalternas standard kan hållas på samma nivå som landstingsanstalternas, att statsbidraget, som bör vara lika för såväl bildbara som obildbara, utgår för hela det godkända platsantalet, att under avvecklingstiden statsbidrag utgår för sådana ändringar inom fastigheterna, som kunna anses nödvändiga för standardens uppehållande, att ägare och föreståndare beredas möjlighet till pension eller annat ekonomiskt vederlag för framtidens tryggnad efter avvecklingen, samt att personalen vid de enskilda anstalterna beredas möjlighet till pensionering.

1951 ÅRS SINNESSLÖVÅRDSUTREDNING.

Förslag.

1951 års utredning har i uppdrag bland annat att verkställa en översyn av de av 1946 års sakkunniga föreslagna statsbidragsbestämmelserna. Utredningen har emellertid — i överensstämmelse med lämnade direktiv — under den hittills bedrivna delen av utredningsarbetet så gott som uteslu-

tande inriktat sitt arbete på att i första hand söka framlägga ett lagförslag, som kan skapa klarhet beträffande de väsentliga frågorna om ansvarsfördelningen inom denna vårdgren, om huvuddragen av organisationen samt om de enskilda anstalternas framtida ställning. Med hänsyn bland annat härtill har utredningen icke för närvarande ansett sig böra upptaga statsbidragsfrågorna i allmänhet till närmare utredning.

Härtill kommer, att i några remissyttranden önskemål framställts om en undersökning av anstalternas nettoutgifter samt rörande vad som skall anses vara normal vårdstandard. På grundval av föreliggande uppgifter rörande vårdkostnaderna m. m. har det icke syntts möjligt att erhålla ett tillräckligt underlag för att bedöma anstalternas verkliga ekonomiska ställning. En förutsättning härför synes nämligen vara, att ett enhetligt bokföringssystem tillämpas vid samtliga anstalter. Ett sådant system kommer att införas från och med den 1 januari 1952.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden har utredningen måst inskränka sig till att för närvarande endast framlägga förslag till vissa provisoriska ändringar av gällande statsbidragsgrunder, att tillämpas till dess nya sådana grunder fastställts på grundval av utredningens slutliga förslag. Av skäl, som i det följande komma att utvecklas, har utredningen vidare ansett sig böra begränsa de föreslagna ändringarna till att gälla endast anstalter för obildbara sinnesslöa.

Enligt före den 1 juli 1942 gällande grunder utgick statsbidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa med högst 360 kronor per år och vårdad. Storleken av dessa bidragsbelopp fastställdes vid 1924 års riksdag, varvid det framhölls såsom önskvärt, att statsbidraget kunde hållas till ett belopp, motsvarande en tredjedel av driftkostnaderna. Med hänsyn till inträffade kostnadsstegringar och då det icke syntes försvarligt att reellt sett i väsentlig grad försvaga den statliga insatsen på detta område, förordades vid 1942 års riksdag en höjning av statsbidraget till 450 kronor. Av samma skäl föreslogs en höjning av statsbidraget för arbetshemselever från 270 till 350 kronor. Bidraget för arbetshemselev utgick sålunda med lägre belopp än bidrag för å vårdhem intagen. I anslutning till införandet av 1944 års lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa höjdes emellertid förstnämnda statsbidrag från 350 till 800 kronor per elev och år. Detta bidrag avsågs skola motsvara i genomsnitt tre fjärdedelar av driftkostnaderna. Såväl 1942 som 1945 framhöll föredragande departementschefen, att, därest det skulle visa sig, att driftkostnaderna komme att mera avsevärt avvika från de belopp, som legat till grund för beräkningen av statsbidragsbeloppen, frågan om bidragens storlek framdeles borde upptagas till omprövning.

De kraftiga stegringar av priser och löner, som ägt rum sedan bidragsbeloppen senast fastställdes, skulle i och för sig motivera, att statsbidragsfrågorna i sin helhet toges upp till allmän omprövning. Av skäl, som förut anförts, har detta icke varit möjligt. Då statsbidraget till anstalter för obild-

bara sinnesslöa bibehållits oförändrat sedan den 1 juli 1942, har relationen mellan detta bidrag och den sammanlagda vårdkostnaden kommit att bli särskilt oförmånlig. Detta förhållande har medfört ogynnsamma verkningar framförallt för de enskilda anstalterna, vilka härigenom tvingats begära en avsevärd höjning av vårdavgifterna. Även för landstingen, som måst svara för en större del av vårdkostnaden än som varit avsett, har en ökad belastning uppkommit.

För att erhålla en ungefärlig uppfattning om de enskilda anstalternas ställning i ekonomiskt hänseende har utredningen från medicinalstyrelsen införskaffat vissa uppgifter rörande anstalternas inkomster (vårdavgifter, statsbidrag m. m.) och utgifter under åren 1949 och 1950. Av uppgifterna framgår, att av 72 redovisade anstalter 19 gått med förlust under år 1949 och 27 under år 1950. Underskotten uppgå till i genomsnitt omkring 10 000 respektive 11 100 kronor per år. Om och i den mån anstaltdriften lämnat överskott, utgör detta anstaltsägarens — föreståndarens enda ekonomiska utbyte av anstaltdriften. Härvid är emellertid att märka, att kostnaderna för »avlöning» till denne icke medräknats i utgifterna för respektive år. Innehavare av enskilda sinnesslöanstalter ha med hänsyn härtill ansett sig icke få tillfredsställande ekonomiskt utbyte av verksamheten och svårigheter ha därför yppat sig att förmå dessa att fortsätta anstaltdriften. Med anledning härav har medicinalstyrelsen från och med kalenderåret 1951 sökt minska denna olägenhet genom att anpassa vårdavgifternas storlek efter de successivt stigande kostnaderna för vederbörande anstalters drift. Vid fastställandet av de nya vårdavgifterna har hänsyn tagits — förutom till förut omnämnda förhållanden (uppkomna underskott eller överskott m. m.) — dels till beräknade prisstegringar under år 1951, dels ock till att anstaltsägaren-föreståndaren skall erhålla skäligt ekonomiskt utbyte av anstaltdriften. »Avlöning» till denne har sålunda numera inräknats i utgifterna.

De under år 1950 gällande och de för år 1951 fastställda nya vårdavgifterna uppgingo såvitt angår vårdhemmen till högst 2 000 respektive 2 600 kronor och lägst 800 respektive 1 800 kronor per år. I fråga om de vårdhem, som äro kombinerade med arbetshem, voro motsvarande vårdavgifter högst 1 800 respektive 2 600 kronor samt lägst 1 000 respektive 2 000 kronor per år. Den genomsnittliga höjningen uppgår till omkring 700 à 750 kronor. Att genom sådana åtgärder åstadkomma ekonomiska förutsättningar för dessa anstalters fortsatta drift framstår emellertid för utredningen såsom synnerligen otillfredsställande. Statsbidragens storlek har visserligen icke i och för sig någon avgörande ekonomisk betydelse för de enskilda anstalternas fortsatta existens, enär medicinalstyrelsen vid fastställandet av vårdavgifterna vid respektive anstalter givetvis måste taga hänsyn till omfattningen av dessa bidrag. De kraftiga höjningar av vårdavgifterna, som på grund av statsbidragets oförändrade storlek varit nödvändiga, ha dock medfört återverkningar för de intagnas anhöriga. Då det gäller vuxna har tidigare en

avsevärd del av vårdkostnaderna kunnat bestridas genom folkpensionen. I den mån de anhöriga ha att själva erlägga vårdavgift, har följden av höjningarna blivit, att de sökt undvika att få vederbörande intagen på en enskild anstalt. Framförallt ha, enligt vad utredningen erfarit, efter den senaste avgiftshöjningen bekymmer från de anhörigas sida tillkännagivits i mycket stor utsträckning, och hemtagningar av patienterna ha i vissa fall förekommit. Vid verkställd undersökning i fråga om de enskilda anstalterna — vilka såvitt angår anstalterna för obildbara svara för vården av icke mindre än omkring 55 % av sammanlagda antalet intagna — har framkommit, att förmyndare eller anhöriga i omkring 11 % av antalet fall själva betala vårdavgifterna. Då emellertid enligt uppgift åtskilliga av dem, för vilka avgifterna erläggas av primärkommunerna genom fattigvårdsstyrelserna och i sista hand av landstingen, i efterhand krävas på dessa avgifter, torde nämnda procentsiffra i verkligheten vara högre.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden och då på grund av de fortsatta prisstegringarna en ytterligare höjning av vårdavgifterna i annat fall icke torde kunna undvikas, förordar utredningen en omedelbar höjning av statsbidragen. En dylik ökning synes också vara motiverad med utgångspunkt från önskemålet att åtminstone i viss utsträckning återställa den tidigare förutsatta proportionen mellan statsbidrag och vårdkostnader. I avbidan på resultatet av utredningens prövning av statsbidragsfrågan i dess helhet föreslår utredningen, att statsbidraget till vårdhemmen bestämmas till samma belopp, som för närvarande utgår till arbetshemmen för bildbara sinnesslöa, nämligen 800 kronor per år och vårdad. Då enligt vad utredningen inhämtat å vårdhem för närvarande finnas intagna omkring 4 500 personer, skulle kostnadsökningen för statsverket komma att uppgå till i runt tal ($350 \times 4\,500$) 1 500 000 kronor. Utredningen förutsätter därvid, att en omprövning av vårdavgifterna kommer till stånd. Då statsbidragen utbetalas halvårsvis i efterskott, böra de föreslagna ändringarna äga tillämpning från och med den 1 januari 1952. Nettoutgifterna å anslaget till Bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa uppgingo budgetåret 1950/51 till 1 700 344 kronor. För budgetåret 1952/53 skulle sålunda erfordras ett anslag för ändamålet om i runt tal ($1\,700\,344 + 1\,500\,000$) 3 200 000 kronor.

Yttranden.

Statskontoret förordar — under hänvisning till vad ämbetsverket uttalat i ett den 17 oktober 1951 avgivet utlåtande över medicinalstyrelsens medelsäskanden för budgetåret 1952/53 för ifrågavarande anstalter — att statsbidraget uppräknas till i avrundat tal 300 kronor per halvår.

Medicinalstyrelsen erinrar, att styrelsen i sina anslagsäskanden för budgetåret 1952/53 i fråga om bidrag till driften av anstalter för obildbara sinnesslöa hemställt bland annat att, därest de förslag, som den då nyligen tillsatta utredningen kunde komma att framlägga, icke skulle hinna föreläggas

1952 års riksdag, utgående statsbidrag måtte provisoriskt höjas till av utredningen nu föreslaget belopp. Styrelsen utgick därvid från att provisoriet skulle vara ett år. Nu föreliggande förslag innebär, att detsamma kommer att bestå en längre tid. Styrelsen kan icke tillstyrka detta särskilt då fråga är om de enskilda vårdhemmen, vilkas driftkostnader skola täckas förutom av statsbidraget av vårdavgifter, som erläggas av socialvårdsorgan och enskilda. De alltjämt fortgående löne- och prisstegringarna torde i de flesta fall icke komma att täckas enbart av den föreslagna höjningen av statsbidragsbeloppen, varför en ytterligare höjning av vårdavgiften icke torde kunna undvikas. Någon prognos häröver har ännu icke kunnat ställas, då årsberättelser från anstalterna för år 1951 ännu ej inkommit i nämnvärt antal.

De löne- och prisstegringar, som inträffat under de senaste åren, ha medfört, att statsbidragen ej längre motsvara den ursprungligen beräknade delen av driftkostnaderna. Bidragen torde numera uppgå till mindre än $\frac{1}{3}$ av driftkostnaderna vid anstalter för bildbara sinnesslöa och vid epileptikeranstalter samt cirka $\frac{1}{6}$ av samma kostnader vid anstalter för obildbara sinnesslöa. Mot bakgrunden härav framstå utredningens förslag till provisoriska statsbidragsbelopp som blygsamma, allrahelst som de förutsättas skola vara oförändrade i två å tre år framåt.

Medicinalstyrelsen tillstyrker därför utredningens förslag till statsbidrag såvitt angår kalenderåret 1952, men anser, att, därest provisoriet skall bestå längre tid, beloppen böra höjas i närmare anslutning till tidigare av statsmakterna uttalad uppfattning om storleken av statens andel i kostnaderna för ifrågavarande anstalter. I nästkommande anslagsäskanden avser styrelsen därför att ånyo upptaga frågan om bidragsbeloppens storlek.

Svenska landstingsförbundets styrelse framhåller, att för närvarande utgående statsbidrag äro uppenbart otillräckliga. Det försämrade penningvärdet och därmed följande kostnadsökningar ha medfört starkt stegrade utgifter för anstaltsdriften. Då statsbidraget förblivit oförändrat, ha kostnadsstegringarna fått täckas vid landstingens anstalter av landstingsmedel och vid de enskilda anstalterna genom höjda avgifter, som det i flertalet fall i sista hand tillkommit landstingen att gälda. En ökning av statsbidraget för att i någon mån återställa den tidigare kostnadsfördelningen får därför anses i hög grad påkallad. Att en dylik ökning icke tidigare skett eller av förbundet påyrkats, får ses mot bakgrunden av att sinnesslövårdens organisation under senare år legat i stöpsleven och att man hoppats på en snar lösning av denna fråga.

Då en sådan av allt att döma kommer att dröja ytterligare något år, anser styrelsen i likhet med utredningen att — i avvaktan på ett definitivt förslag i statsbidragsfrågan — en provisorisk höjning av statsbidraget till vårdhem för obildbara sinnesslöa är starkt motiverad. Även om det av utredningen föreslagna beloppet — 800 kronor per vårdad och år — med hänsyn till nuvarande kostnadsläge uppenbarligen ligger i underkant, anser sig dock styrelsen kunna acceptera förslaget såsom ett provisorium.

Svenska stadsförbundets styrelse anför, att en förbättring av statsbidraget till driftkostnader vid anstalter för obildbara sinnesslöa synes i hög grad påkallad, och att den provisoriska ökningen av bidraget bör bestämmas till minst det belopp, som utredningen föreslagit.

ANSLAGSÄSKANDEN FÖR BUDGETÅRET 1952/53.

Förslag.

Medicinalstyrelsen hemställer i skrivelse den 31 augusti 1951, att förslagsanslaget till Bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa höjes från 1 800 000 till 3 180 000 kronor.

Nettoutgifterna å anslaget uppgingo under budgetåret 1950/51 till 1 700 344 kronor. Rekvisitioner av statsbidrag för senare halvåret 1950 å tillhoppa 52 202 kronor hade emellertid icke hunnit utbetalas förrän efter budgetårets utgång, varför nettoutgifterna rätteligen uppgingo till 1 752 546 kronor.

Medicinalstyrelsen — som i anslagsäskandena för budgetåret 1951/52 anmälde, att svårigheter yppat sig att förmå innehavare av enskilda sinnesslöanstalter att fortsätta driften — har från och med kalenderåret 1951 sökt minska anstalternas ekonomiska svårigheter genom att anpassa vårdavgifternas storlek efter de successivt stigande driftkostnaderna. Att genom sådana åtgärder åstadkomma ekonomiska förutsättningar för den fortsatta driften kan emellertid i längden icke anses försvarligt, då vid sådant förhållande en betydande diskrepans uppstår mellan statsbidrag och vårdavgifter. Inom styrelsen har därför preliminärt övervägts en omläggning av statsbidragssystemet för att åstadkomma en lämplig avvägning mellan statsbidrag och vårdavgifter samtidigt som vissa garantier skulle skapas för en tillfredsställande vård. Sedan chefen för inrikesdepartementet tillkallat sakkunniga för utredning angående organisationen och finansieringen av sinnesslövården (1951 års sinnesslövårdsutredning), inskränker sig emellertid *medicinalstyrelsen* — under förutsättning att proposition i ämnet icke skulle hinna föreläggas 1952 års riksdag — till att föreslå, att nu utgående statsbidrag provisoriskt höjes från 225 till 400 kronor för vårdad och halvår eller till samma belopp som för närvarande utgår till anstalter för bildbara sinnesslöa. Vid en dylik höjning av statsbidraget kommer vårdavgifternas storlek att omprövas.

Yttrande.

Statskontoret uttalar, att den inträdda stegringen i driftkostnaderna torde nödvändiggöra ökade tillskott från statens sida. I avvaktan på resultatet av pågående utredning synas dock nu utgående belopp icke böra uppräknas i vidare mån än som kan anses betingat av levnadskostnadernas stegring mellan år 1942, då nuvarande bidragsgrunder fastställdes, och år 1951 — att döma av förändringarna i levnadskostnadsindex motsvarande en ökning med omkring 33 %. Med en häremot svarande uppräknings av statsbidraget skulle detta komma att uppgå till högst 300 kronor per halvår.

DEPARTEMENTSCHEFEN.

1951 års sinnesslövärdsutredning, som tillkallades den 29 juni 1951 för att verkställa utredning rörande organisationen och finansieringen av sinnesslövärderna, har enligt meddelade direktiv i uppdrag bland annat att göra en översyn av de av 1946 års sinnesslövärdsutredning framlagda förslagen till ändrade grunder för statsbidrag till anstalter för sinnesslöa. Sistnämnda utrednings förslag på denna punkt ansågs nämligen av olika skäl icke kunna godtagas. Bakgrunden härtill torde framgå av den i det föregående lämnade summariska redogörelsen för remissyttrandena över nämnda förslag. 1951 års utredning har emellertid — i överensstämmelse med direktiven — i första hand måst inrikta sitt arbete på det lagförslag, som nyligen framlagts, och har av detta och andra förut redovisade skäl icke kunnat upptaga statsbidragsfrågorna i allmänhet till närmare behandling. Det förslag, som nu framlagts, avser sålunda endast att söka åstadkomma provisoriska förbättringar av de beträffande anstalterna för obildbara sinnesslöa för närvarande gällande statsbidragsgrunderna.

Såväl i samband med fastställandet vid 1942 års riksdag av nämnda bidragsgrunder som tidigare har det framhållits såsom önskvärt, att statsbidraget till ifrågavarande anstalter kunde hållas vid en tredjedel av anstalternas driftkostnader. Därest kraftigare förskjutningar i prisnivån och därmed i relationen mellan statsbidrag och driftkostnader inträffade, borde frågan om ändring av statsbidragets storlek upptagas till övervägande.

Statsbidragen till anstalterna för obildbara sinnesslöa ha, såsom framgår av det föregående, bibehållits oförändrade sedan år 1942. De kraftiga stegringar av priser och löner, som särskilt under de senaste åren inträffat, ha medfört, att relationen mellan nämnda bidrag och den sammanlagda vårdkostnaden kommit att bli synnerligen oförmånlig för anstalterna men även och framför allt för de intagna. Såsom medicinalstyrelsen framhållit täcka statsbidragen sålunda icke längre den beräknade delen av driftkostnaderna utan torde numera motsvara endast cirka en sjättedel av dessa. Enär de enskilda anstalterna till följd härav uppvisat underskott, i vissa fall uppgående till avsevärda belopp, ha svårigheter yppat sig att förmå innehavarna att fortsätta anstaltsdriften. Med anledning härav har medicinalstyrelsen med giltighet från och med kalenderåret 1951 vidtagit avsevärda höjningar av vårdavgifterna vid dessa anstalter. De kraftiga höjningar, i ett fall med icke mindre än 125 % av förut utgående avgifter, som sålunda visat sig nödvändiga, ha medfört synnerligen kännbara påfrestningar för sådana intagna eller anhöriga till dessa, som ha att själva erlägga vårdavgifterna. Att genom sådana åtgärder skapa ekonomiska förutsättningar för dessa anstalters fortsatta drift synes därför i längden icke tillfredsställande.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden anser jag mig därför i likhet med utredningen böra förorda en omedelbar höjning av statsbidragen till dessa anstalter. Medicinalstyrelsen har visserligen framhållit, att de allt-

jämt fortgående löne- och prisstegringarna i de flesta fall icke torde komma att kunna täckas enbart av den av utredningen föreslagna höjningen av statsbidragsbeloppen, varför en ytterligare ökning av vårdavgifterna enligt styrelsen icke syntes kunna undvikas. Jag förordar emellertid att statsbidraget tills vidare bestämmes till högst 400 kronor per vårdad och halvår. I likhet med utredningen förutsätter jag därvid, att en omprövning av nu utgående vårdavgifter kommer till stånd. Då statsbidragen utbetalas halvårsvis i efterskott, torde de föreslagna ändringarna böra tillämpas från och med den 1 januari 1952. Mot utredningens beräkning av kostnadsökningen för ändamålet, 1 500 000 kronor, har jag intet att erinra. I enlighet härmed och då nettoutgifterna å anslaget budgetåret 1950/51 uppgingo till 1 700 344 kronor, skulle sålunda för budgetåret 1952/53 erfordras ett anslag för ändamålet om i runt tal $1\,700\,344 + 1\,500\,000 = 3\,200\,000$ kronor. Förslaget innebär en höjning av f. n. anvisat anslag, 1 800 000 kronor, med 400 000 kronor.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att statsbidraget till driftkostnader vid anstalter för obildbara sinnesslöa må utgå enligt av mig i det föregående angivna grunder och sålunda bestämmas till högst 400 kronor för envar av det antal obildbara sinnesslöa, som i medeltal för dag under respektive halvår vårdats å anstalten;

dels ock till *Bidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa* för budgetåret 1952/53 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 200 000 kronor.

LÄN TILL FÖRENINGEN MARGARETHAHEMMET FÖR VÅRD AV FALLANDESJUKA SINNESSLÖA BARN.

FÖRSLAG.

I skrivelse den 26 februari 1952 har *föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn* hemställt om ett engångsanslag å 154 572 kronor 30 öre till täckande av den förlust, som uppkommit å föreningens verksamhet under de senaste tre åren.

Föreningen, som har till ändamål att bereda bostad, vård och underhåll åt fallandesjuka sinnesslöa barn, stiftades år 1890 och lämnar sedan 1915 vid sin då uppförda anstalt vid Knivsta vård och undervisning åt mellan 100 och 110 fallandesjuka sinnesslöa barn årligen. Under åren därefter har anstaltens moderniserats. Särskild arbetsavdelning för överåriga kvinnliga patienter, vilka ej kunnat lämna anstalten, ävensom föreståndarinne- och lärarbostäder ha sålunda inretts eller nybyggt. Föreningen har därvid helt litat till donerade medel. För sin verksamhet har anstalten de första

åren förutom vårdavgifter för barnen endast använt avkastningen av eget kapital, men erhåller numera bidrag från statens sida, dels med 900 kronor om året för varje å anstalten intaget barn dels ock med 85 % av de till lärarpersonalen utgående lönerna. Under vanliga år ha dessa bidrag jämte vårdavgifter och föreningens egna inkomster räckt till att täcka de utgifter, som verksamheten fört med sig, men under de tre senaste åren har trots ökade vårdavgifter denna verksamhet gått med förlust. Orsaken härtill är bland annat, att föreningen år 1949 måst bygga nya bostäder åt föreståndarinnan och lärarpersonal ävensom inreda nya bostäder åt två vid anstalten anställda sjuksköterskor. Genom dessa nybyggnader och omändringar ha barnen erhållit större utrymmen, varigenom möjligheterna till bättre vård ökats. Kostnaderna för ny- och ombyggnaderna ha i runt tal uppgått till 180 000 kronor. För att erhålla dessa medel måste föreningen försälja vissa värdehandlingar, varigenom avkastningen avsevärt minskats. Avkastningen av föreningens tillgångar i övrigt har också genom den låga räntan blivit mindre än förut. Till dessa omständigheter ha de senaste åren kommit väsentligt ökade kostnader för anstaltens drift, särskilt beträffande lönerna. Föreningens verksamhet har sålunda gått med förlust under alla tre åren 1949, 1950 och 1951, så att den balanserade förlusten nu uppgår till 154 572 kronor. De stegrade omkostnaderna ha nödvändiggjort en ofrånkomlig försäljning av värdehandlingar för att kunna betala utgifterna. Trots moderniseringar och rationaliseringar för åstadkommande av förbilligad drift har det icke lyckats att uppnå balans mellan inkomster och utgifter. I sin mån beror detta jämväl på att vården vid anstalten på grund av sjukdomens art givetvis måste hållas på ett högt plan, vilket försvårar besparingsmöjligheterna.

Då föreningens tillgångar genom de ökade omkostnaderna sålunda varje år undergå en avsevärd minskning, har fråga uppstått, huruvida icke anstalten inom en icke alltför långt avlägsen framtid måste nedläggas, enär möjligheter för dess drift saknas. Då föreningen en lång följd av år kunnat bedriva sin välsignelserika verksamhet och genom att taga hand om dessa olyckliga barn redan vid späd ålder kunnat befria hem och syskon från den plåga, som de epileptiska barnen otvivelaktigt måste vara, har föreningen i sitt nu uppkomna nödläge velat bringa dessa synpunkter till statsmakternas kännedom.

YTTRANDEN.

Medicinalstyrelsen framhåller, att Margarethahemmet fyller ett oundgängligt behov av vårdplatser för fallandesjuka sinnesslöa. De intagna beredas där en tillfredsställande vård av en standard, som styrelsen anser angelägen att bibehålla.

Vårdavgifterna vid hemmet höjdes från och med den 1 januari 1951 från tidigare 2 000 kronor för skolelever och vårdhemspatienter samt 1 600

kronor för arbetshemselever till 2 500 kronor för samtliga intagna. Trots dessa höjningar har hemmets drift visat ett avsevärt underskott. Vid vårdavgiftens fastställande den 10 april 1951 var det icke möjligt att helt förutse den slutliga löne- och prisnivån för samma år och sålunda med ledning därav bestämma vårdavgiften. Å andra sidan synes det styrelsen knappast möjligt att i obegränsad utsträckning höja vårdavgifterna utöver det belopp, som nu fastställts. Redan detta är synnerligen betungande, framförallt för de enskilda personer, som erlægga vårdavgift för å hemmet intagen anhörig.

Medicinalstyrelsen föreslår därför, att staten påtager sig större del av vårdkostnaderna än som nu sker enligt gällande statsbidragsbestämmelser. Styrelsen erinrar i detta sammanhang om att i propositionen nr 285 till 1945 års riksdag uttalades, att bidragen till internatskolor för bildbara sinnesslöa borde fixeras till belopp, avsedda att motsvara i genomsnitt $\frac{3}{4}$ av driftkostnaderna, samt att bidragen till epileptikeranstalter, vilka dittills utgått efter enahanda grunder som bidragen till bildbara sinnesslöa, borde regleras i dåvarande sammanhang, vilket även blev statsmakternas beslut.

Medicinalstyrelsen har gjort en översyn av föreningens inkomst- och utgiftsböcker för år 1951 samt huvudböcker för åren 1950 och 1951, vilken icke givit anledning till erinran. Styrelsen tillstyrker därför föreningens framställning. Samtidigt föreslår styrelsen, att vid bifall till densamma Kungl. Maj:t föreskriver att en eller två ledamöter i föreningens styrelse skola utses av Kungl. Maj:t eller enligt Kungl. Maj:ts bestämmande av medicinalstyrelsen.

Det är att förvänta att jämväl under löpande kalenderår driften icke kan uppehållas utan ökade inkomster antingen genom en avsevärd höjning av vårdavgifterna eller genom uppräknig av statsbidragsbeloppet eller genom att medel anvisas av riksdagen till täckande av uppkommande underskott. Därest det sistnämnda alternativet väljes, torde medicinalstyrelsen jämväl böra delta i granskningen av föreningens räkenskaper samt eventuellt fastställa stat för hemmet.

Statskontoret framhåller, att de uppkomna driftunderskotten väsentligen synas ha föranletts av de starkt stegrade kostnaderna för verksamheten. Då prisstegringarna alltjämt fortsätta, torde förluster vara att emotse även för kommande år. För att åstadkomma balans synes det vara nödvändigt att öka vårdavgifterna. Med hänsyn till statens intresse av att verksamheten vid anstalten upprätthålles, vill statskontoret emellertid icke motsätta sig ett tillmötesgående av den nu gjorda framställningen om särskilt statsunderstöd. I betraktande av föreningens ekonomiska ställning anser sig ämbetsverket böra förorda, att statens bistånd lämnas i form av ett räntefritt lån under fonden för låneunderstöd. Låneunderstödet synes böra bestämmas till högst samma belopp som förlusten under år 1951, eller i runt tal 90 000 kronor.

DEPARTEMENTSCHEFEN.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen, har Margarethahemmets drift, trots en från och med den 1 januari 1951 medgiven väsentlig höjning av vårdavgifterna, de tre senaste åren (1949—1951) uppvisat betydande underskott. Dessa uppgå sålunda för nämnda år till icke mindre än sammanlagt 154 572 kronor, varav ett belopp om 89 298 kronor hänför sig till år 1951. Såsom statskontoret framhållit, synas de uppkomna underskotten väsentligen ha föranletts av de till följd av pris- och löneökningar starkt stegrade kostnaderna för verksamheten. För att erhålla medel att möta dessa kostnadsstegringar har föreningen tvingats till försäljning av vissa värdehandlingar i sådan utsträckning, att dess inkomster avsevärt minskats. Med hänsyn till nu nämnda förhållanden och då Margarethahemmet fyller ett oundgängligt behov av vårdplatser för fallandesjuka sinnesslöa, anser jag det vara angeläget, att åtgärder vidtagas för att säkra ett fortsatt uppehållande av driften vid hemmet. Jag förordar därför, att staten lämnar anstalten ett visst ekonomiskt stöd. Detta, som emellertid i enlighet med vad statskontoret förordat synes böra begränsas till högst samma belopp som förlusten under år 1951 eller i runt tal 90 000 kronor, torde lämpligen böra utgå i form av ett ränte- och amorteringsfritt lån om sistnämnda belopp.

Såsom villkor för lånets erhållande synes böra föreskrivas, att föreningen i egenskap av ägare till Margarethahemmet ställer godtagbar säkerhet för lånet. Vid lånet bör vidare knytas det villkoret, att detsamma skall återbetalas, därest verksamheten nedlägges eller icke upprätthålles på tillfredsställande sätt. Slutligen bör i enlighet med medicinalstyrelsens förslag föreskrivas, att en ledamot i föreningens styrelse skall utses av Kungl. Maj:t eller enligt Kungl. Maj:ts bestämmande av medicinalstyrelsen.

Anslag för ändamålet bör upptagas under rubriken Lån till föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn för sanering av hemmets ekonomi samt såsom investeringsanslag anvisas under fonden för låneunderstöd.

I enlighet med det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lån till föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn för sanering av hemmets ekonomi* för budgetåret 1952/53 under Fonden för låneunderstöd, inrikesdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 90 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt, förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C.-G. Carlström.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Inledning</i>	3
<i>Förslag angående förstärkning av sinnesslönspektionen m. m.</i>	5
Gällande bestämmelser	5
Tillsynskommitténs förslag	7
Allmänna synpunkter	7
Central tillsyn	8
Lokal tillsyn	13
Den centrala inspektionens personalbehov	14
Yttranden över tillsynskommitténs förslag	17
Central tillsyn	17
Lokal tillsyn	19
Den centrala inspektionens personalbehov	21
Departementschefen	23
<i>Förslag till provisoriska ändringar av vissa statsbidragsbestämmelser</i>	26
Gällande bestämmelser	26
1946 års sinnesslövärdsutredning	27
Förslag	27
Yttranden	29
1951 års sinnesslövärdsutredning	29
Förslag	29
Yttranden	32
Anslagsäskanden för budgetåret 1952/53	34
Förslag	34
Yttrande	34
Departementschefen	35
<i>Lån till föreningen Margarethahemmet för vård av fallandesjuka sinnesslöa barn</i>	36
Förslag	36
Yttranden	37
Departementschefen	39